

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САЎТЪАТИ

ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ
ВА ЎЗБЕКИСТОН ССР МАДАНИЯТ
МИНИСТРЛИГИНИНГ ОРГАНИ

ГАЗЕТА 1956 ЙИЛ
4 ЯНВАРДАН ЧИҚА БОШЛАГАН

19 ОКТЯБРЬ
1984 № 42 (2782)
ЖУМА

ИДЕОЛОГИЯ ФРОНТИ ХОДИМЛАРИ! ПАР-
ТИЯ ГОЯЛАРИНИ ОММАГА ЭЪТИҚОД ВА ЭХ-
ТИРОС БИЛАН ЕТКАЗИНГИЗ, РИВОЖЛАНГАН
СОЦИАЛИЗМ ЖАМИЯТИНИНГ ЮТУҚЛАРИНИ
ЧУҚУР ВА ЕРҚИН ОЧИБ БЕРИНГИЗ! ИМПЕ-
РИАЛИСТЛАРНИНГ ҚУПОРУВЧИЛИҚ ПРОПА-
ГАНДАСИНИ АКТИВ ФОШ ЭТИНГИЗ!

Улуғ Октябрь Социалистик революциясининг
67 йиллигига КПСС Марказий Комитетининг
чақириқларидан

ПЛЕНУМ ГОЯЛАРИ ДИЛЛАРДА

1. Пленумдан олган таассуротларингиз билан ўртоқ-
лашсангиз.
2. Партиямиз Марказий Комитетининг Бош секретари
ўртоқ Константин Устинович Черненко нутқида совет
ёзувчилари ва санъаткорлари олдида турган энг муҳим
вазифалар белгилаб берилди. Сизнингча, бу вазифаларни
амалга ошириш учун нима қилиш керак?

3. Ўртоқ К. У. Черненко муҳим мавзударнинг қимма-
тини ерга урадиган, китобхонанинг дидини бузадиган юза-
килик ва туссизликка, гоёвий савзликка қарши муро-
саз бўлиб келган алоҳида уқтириб ўтди. Сизнинг-
ча, таъкидчиллигиниз бу борада нима қилиш керак?

ВИЖДОНАН ИШЛАЙЛИК

1. Буюк пролетар ёзувчиси
кўпмиллатли совет адабиёти-
нинг асосий методи бўлган со-
циалистик реализм асосчиси
Максим Горький бошчилигида
ўтган СССР ёзувчиларининг
биринчи съездида эллик йил
ўтди. Ана шу давр ичиде со-
вет адабиёти бениҳоя ривож
топиб, тараққиётда мисли кў-
рилмаган юксалишларга кўта-
рилди. Адабиётимиз дунёга
таълиған ва асарлари даяри
барча тилларга таржима қи-
линган қатор буюк сиймолар-
ни яратдики, уларнинг ном-
лари жаҳон маданияти тарихи-
дан муносиб ва мустақкам
ўрин олди. Булар Горький ва
Маяковский, Фадеев ва Шоло-
хов, Айний ва Азиев, Твар-
довский ва Гафур Ғулом, Ой-
бек ва Вургун, Ҳамзатов ва
Айтматов сингари совет ада-
биётининг турли бўлимига ман-
суб улкан намунадаларидир.

Юбилей пленуми кўпмиллат-
ли совет адабиёти ўтган йил-
лар ичиде нақадар ўлғайган-
лигини бешариғига яна бир
бор намоён қилди. Унда сўз-
лаган таъкидлар партия ва жа-
моат арбоблари, машҳур
санъаткорлар ва чет эллик
меҳмонлар адабиётимизнинг
даврийда кишиларнинг муно-
сиб граҳданлиб қилиб етиш-
тириш, ёш авлодин тарбия-
лаш, ер юзидан уруш хавфи-
ни буткул йўқ қилиш, тинч-
лик ва эҳтишом мустақкам
лаш йўлидаги бебаҳо хизма-
ти ҳақда таъкидлар қилин-
ди. Пленум кўпмиллатли со-
вет қаламкашлари шонли пар-
тияимизнинг содқ жончилари
сифатида актив фаолият кў-
рсатганларини, коммунист-
тик келажикни тобора яқин
лаштириш ишига бебаҳо ҳисса
қўшганларини ҳам намоён қи-
лди.

СССР Ёзувчилар союзи ту-
зилганига эллик йил ўтди
муносабати билан Халқлар
Дўстлиги орденига сазовор
бўлганлиги бугун совет ёзу-
вчиларининг кўп йиллик ижо-
дий меҳнатларига берилган
юқори баҳоқидир. Пленумда
КПСС Марказий Комитетининг
Бош Секретари, СССР Олий
Совети Президиумининг Ра-
иси ўртоқ К. У. Черненко сўз-
лаган тарихий нутқ жуда кат-
та воқеа бўлди. Бу нутқда со-
вет санъаткорлари олдида
турган муҳим ва олинков
вазифалар батафсил кўрсатиб
берилди. Хуллас, бу ўзбек
қаламкашлари бу пленумдан

Рамз БОБОЖОН,

СССР Давлат мукофоти лау-
реати, Ўзбекистон ССР халқ
шайри.

олам-олам таассуротлар ва
таъайин ижодий ниятлар билан
қайтди.

2. Дарҳақиқат совет ёзув-
чилари ва санъаткорлари зим-
масига жуда муҳим ва олинко-
в, тарихан зарур ва давр
талабига ҳамоҳанг вазифалар
юқлатилган. Булар ўртоқ К. У.
Черненконинг пленумдаги ёр-
қин нутқида янада конкрет ва
батафсил равишда кўрсатиб
берилди: «Омманнинг онглиги-
ни ошириш, — деган эди ўр-
тоқ К. У. Черненко, — жамо-
атчилик партия олға сураётган
ағди гоёларни тезроқ ўзлаш-
тириб олиши, эскирган, қолоқ
қарашлардан қатъийан ҳалос
бўлиши учун унинг онгини,
таъбир жоиз бўлса, муайян
тарзда қайтадан йўлга солиб
боришда сабот билан ишлаш
зарур. Бинобарин, ана шу му-
ҳим гоёвий-сиёсий ишда биз
зиёлиларимизнинг актив ёрда-
мига умид бўлганмиз».

Совет ёзувчиси ва санъат-
кори ҳаётий актив ва кураш-
чан позицияда тургани ҳолда
қалам тебратмоғи, асарларида-
ги ёрқин образлар орқали ки-
тобхонлар ва томошабинлар
онига чуқур таъсир кўрса-
тиб, уларни улғувор вазифа-
лари бақаришга, зафар мар-
раларини эгаллашга илҳомла-
тирмоғи йилдан. Бу саз ёзу-
вчилар юксак онглилик, улкан
маҳорат ва ўта активлигини
таъкидлади. Давр нафаси се-
зилиб турган, асримиз шидда-
тини ўзиде муҳассам этган,
асарини китобхона мақбул
бўла олади, завоқлатида ва
дилига чўқ солади. Бунинг
учун қаламкаш доимо қайноқ
ҳаёт бағрида бўлмоғи, актив
сиёсий позицияда турмоғи ва
халқиниқ дилдаги гапларни
айтмоғи, долзарб масалаларни
кўтариб чиқмоғи лозим.

Партия ва халқимиз сўз ус-
талари билан халқ ҳаётини чуқур
ўрганишни, ундаги илғор тен-
дэнцияларни зийраклик бил-
лан илғаб олишни, гоёвийлик
ва халқчилик, активлик ва
граҳданлик пафоси барқ уриб
турган асарлар яратишни ку-
тади. Модомки, талант халқ
мулки экан, у халққа садоқат
билан хизмат қилиш, партия
ва халқнинг виждонини бўлиши

лозим. Ҳаётдан узоқ, юзак,
бадий дидини ўқитишга
эмас, аксинча, ўтмаслашти-
ришга хизмат қиладиган ҳар
жиҳатдан заиф асарларнинг
умри қисқа. Ёзувчининг асари
ҳар жиҳатдан муқаммал ва
бақувват бўлгандагина давр
синовидан ўтиб, боқий умр
кўради. Бунга кўпмиллатли
совет, жумладан ўзбек адаби-
ётининг эл назарига тушган,
халқ қалбининг тўридан муно-
сиб жой олган қатор асарлари
мисол бўла олади. Зикимиз-
даги буюк масъулиятчи-чу-
қур ҳис қилган ҳолда виждо-
нан ишлаётган сўз ус-
талари ҳақлик равиш-
да кўпчилигининг иззат-
қурматини қозонмоқдалар.
Партияимизнинг иродеси ҳам
шундай! У биздан сидқидил-
лик билан виждонан ишлашни
талаб этади.

3. Юбилей пленумида сўз
лаган нотидлар ҳам бу масъ-
лага алоҳида тўхталдилар. Ай-
никса, ўртоқ К. У. Черненко-
нинг ёрқин нутқида адабиёт
ва санъатда гоёвий савзликка
муросиде бўлиш масаласи
алоҳида таъкидланди. Адабий
танқид олдидаги вазифалар
теран фидолаб берилди:
«Бизни танқидчиларимиз, —
деди ўртоқ К. У. Черненко, —
ишга бир томонлама анда-
шиб, «маъзунининг муҳимлиги»
учун заиф роман, спектакль,
фильм тўғрисида мактос сўз-
ларини ёғдиравганликларни
ёки гоёвий, асоссиз асарнинг
«эстетик топиламаларини» маъ-
лиф бўлаётганликларининг ҳам
сабаби шунда эмасмикин!» Шу
нутқан назардан бугунги ада-
биётимиз асарларига кўз таш-
ласек, умум ишмишга муно-
сиб равишда хизмат қилма-
диган, гоёвий жиҳатдан бўш,
қатто ҳаётини реал ва ҳаққо-
ний акс эттирмайдиган «асар-
лар» гоҳо кўзга ташланиб
қолганлигини кўрамиз.

Шундай экан, танқидчилик
адабий ҳаётимиздаги мавжуд
қатто ва қамчилиқларини ҳақ-
қоний ва одил баҳолаш, ошма-
оғайнагирчилик ва юзоттири-
лик кўринишларига бутун-
лай барҳам бериш лозим.
Афсуски, қилни қирқ ёрши
лозим бўлган завардаст тан-
қидчиларимиз кўнглидагидай
актив фаолият кўрсатиш ўр-
нига гоҳо сўстасилиш қилиш-
гапти. Гапнинг очигина айтиш-
дан бўлсек, танқидчилар ора-
сида адабий ҳаётга менсимай
қарайдиган, маъжизабозликдан
нарига ўтмайдиган ошавозлар
ҳам топилади. Улар адабий
жараёнга ҳолис баҳо бериш-
ни унутиб, ўзларига, шахсий
хисоб-китобларига мис қелади
ган объект танлаш билан ово-
ра бўлишапти. Бу дард гоҳо
базми бир ёзувчиларга ҳам
юқаяпти. Узинг танқидчи тан-
лаб, «мен ҳақимизда фалончи
писмадонликлар ёзишдан» деб
йорган қаламкашлар ҳам йўқ
эмас.

Совет санъаткорларига бар-
ча ҳуқуқ ва имтиёзлар берил-
ган. Ундан фақат битта нар-
са — ёмон ёзиш ҳуқуқи тор-
тиб олинган. Бинобарин, шон-
ли партияимиз қаҳриқларига,
халқимиз ва давримизнинг
ҳақли талабларига муносиб
асарлар яратиш билан жавоб
берайлик, ҳалол тер тўкай-
лик!

ЖАСОРАТГА ТЎЛИҚ ДАМЛАР

Андижон область, Андижон районидagi К. Маркс но-
мидаги совхоз илгор теримчилари (чапдан) Давлатхон
Шарипова ва Ҳавохон Алдашева кунга 180—190 кило-
граммдан пахта термоқдалар.
Ж. ТҒРАЕВ фотоси

ҚАССРнинг Беруний районидagi «Беруний» совхозининг илгор механизатори Қурбонбой
Бобожонов бу йил 300 тонна «оқ олтин» териб беришга сўз берган.
Р. УТАМУРОДОВ фотоси

Водийнинг омилкор ўғлонлари

Фаргона, Наманган, Андижон областларининг пахта-
корлари Ватан олдидаги бурчларини катта масъулият билан
адо этмоқдалар. Улар пахта йиғим-теримида рес-
публиканинг илгор областлари қаторида туришмиди.

НЕКБИНЛИК

«КИЗАЛОҚ ойсининг
этагидан ушлаб «менга ҳам
этак тўтиб қўйинг», дея хар-
хаша қиларди. Она эггалар
орасида гоҳ кўриниб, гоҳ кў-
ринмай орақсидан келётган
қизалоқнинг ёлвориларида
бир дам чалинди. У эрталаб
далага ном ўраб келинган
турмуш ўртоғининг қийинини
белидан ечди-да, қизалоққа
этак қилиб тўтиб қўйди...

Эндигина йўлга кирган
мурғак гўдак қалбиде меҳ-
нат қилиш шавқи туғилди. У
дала шийпонидеги ботча ола-
нини эрталаблардан ҳам тур-
ли-туман йўнқочлардан
ҳам, тенқуқларнинг тупроқ
йўлга эккан «қовун полза-
ридан» ҳам, доим кўтариб
йоридиган «Лола қизидан»
ҳам воз кечди. Унга шу
пайтда онанинг қўлишлари
кор қилмас эди. Пахтазор
яна бир деҳқонга бойимоқ-
да...

— Факультетимизнинг акса-
рият қизлари ана шу қиза-
лоқ каби болалигидан пахта
ичида усган қизлар, — дей-
ди Фаргона Давлат педаго-
гика институтини филология
факультетининг декани Му-
ҳаммадхон Мадғозиев эгиз
оралаб бораётган қизчани
кўрсатиб. — Уларнинг ҳам
шу қизалоқ каби йиллари
пахта...

шундай дейиш билангина иш
битмайди. Уқитувчи ҳар бир
ерда, ҳар қандай шароитда
ўқитувчи бўлиб қолиши ке-
рак. Бугун институтнинг юз-
лаб талабалари ота-оналари
етиштирган ҳосилини қайи-
териб олишга ёрдам бериш-
моқда. Менимча, бу шунчаки
меҳнат эмас. Айни пайтда бу
тарбия ҳамдир.

Дарвоқе, бу йил фаргона-
лик деҳқонлар пахтадан мул
ҳосил етиштирилди. Қуво-
нарли томони шундаки, улар
мўл ҳосил етиштирибгина
қолмай, уни йиғиб териб
олишда ҳам республикада
карвонбوشيлик қилишмоқда.

Бугунги кунда пахтакор-
нинг бош қашнига вақти
йўқ. Ана шундай долзарб
пайтда ёрдамга келган сту-
дентларнинг пахта хирмони-
га қўшаётган ҳиссалари кат-
та бўлмоқда. Манзура Ума-
рова, Нафиса Боборахимова,
Хурматой Орипова, Фотима
Отлақова... Бу руҳхатини
хоҳлаган давом эттириш
мумкин. Албатта, гап айна
шу руҳхатларга кирган ва
кирмаган қалби олов ёш-
ларнинг жамият олдидаги
бурч ва масъулиятларини
қанчалик тушуниб етганла-
рида.

Давом иккинчи бетда

ҒАНИМАТ КУНЛАР

СУНБУЛАНИНГ суви ти-
никлашди. Бугун деҳқонла-
римиз ораниб-ораниб кут-
ган, бир фасл эмас, икки
фасл эмас, қарий тўрт фасл
давомида машаққатли меҳ-
нати азията етиштирилган
ҳосилини йиғадиган давлар.
Бугун, ҳув анави, лоқувард
осмонда уфқ томон сузиб
бораётган бир парча булут
бизга пахтани эслатди. Қир-
за этигининг қўнғини қайи-
қаб, даласи томон гурс-гурс
қадам ташлаб кетаётган ки-
шининг, тутунини қўлтигига
қистирганча шошиб йўлга
тушган аёлининг, неварасини
етаклаб ҳассасини дуккилла-
ганча бораётган қолнинг уст-
бошдан пахта ҳили келади...
Хуллас, бугун қайёққа қара-
манг, ким билан суҳбатлаш-
қаб, ҳамманинг фикр-еди
битта нарасга қаратилган.
У ҳам бўлса: ПАХТА!

Шундай кезларда йўлимиз
қашқадарё воҳасининг Гу-
зор районига тушибди. Район
«пахта штаби»да райкомнинг
иккинчи секретари ўртоқ А. Ҳа-
сановин учратдик. Қолаҳвол
сурашмишга, район ҳўжалик-
ларида йиғим-теримнинг бо-
риши билан қизқидик.

— Эзбекларда «Жўжани
кузда санайди», деган
нақл бор, — дейди райком
котиби. — Уша кўз ҳам мана

недди. Бу йил районимиз
пахтакорлари катта сув тан-
қислигини бошидан кечирди-
лар. Паचनाмар сув омбори
эхтиёжимизни қондирадиган
даржада эмас. Шунга қара-
масдан тўла гектарлар
кратига муваффақ бўлди.
Ҳозир райондагина эмас,
областа ҳам олдинги сафда
бораётган ҳўжалиқларимиз
бор. Карл Маркс номидаги
колхоз ана шундай ҳўжалик
лар сирасидан. Бу ҳўжалик
пахтакорлари терим бошида-
ноқ илгорлиқни қўлдан бе-
ришмапти.

Минг эшитгандан бир кўр-
ган афзал, дейдилар. Шу
ўй билан Карл Маркс номи-
даги колхозга йўл олдик
Колхоз идорасида машинада
ёзиб ўтирган қизил дурра-
чани қиздан бошқа ҳеч ким-
ни учратмадик. Бу қиз кол-
хоз бошлагани комсомол
ташкилотининг секретари Зо-
ҳида Каримова экан.
— Шу қунарда раис бо-
бодан тортиб олди қоровул-
гача пахта даласида, — дей-
ди Зоҳида Каримова. — 16
кишидан иборат идора а-
тивларининг «зарбдор груп-
паси» тузилган бўлиб, унга
колхознинг бош экономисти
Дамин Хушвақтов бошчилик
қилмоқда.

Давом иккинчи бетда

КЕЛАЖАГИМИЗ— ИШОНЧЛИ ҚўЛЛАРДА

Немислар диёрида биринчи,
иши ва деҳқонлар давлат
берпо этилганлигининг 35
йиллигига бағишланган Москва-
да бошланган Германия Де-
мократик Республикаси етбе-
нияти кунлари ниҳоясига етиб
қолди. ГЭСР Марказий Коми-
тетини Сийсий бюросининг аъзо-
си, Марказий Комитет сек-
ретери К. Хагер бошчилигида
бир гуруҳ делегация аъзолари
республикага меҳмон бўли-
дилар. Делегация состави-
да ГЭСР Марказий Комитети
маданият бўлимининг мудир
У. Рағиц, ГДР Тасвирий санъ-
ат академиясининг президенти
М. Веберт, ГДР Ёзувчилар
Союзининг президенти К. Кант,
«Зонгет» газетасининг бош

редактори Г. Якобус, ГЭСР
Марказий Комитети бўлим
мудирининг ўринбосари, ада-
биётшунос Эрика Хинкел ва
бошқалар иштирок этидилар.
Маданият байрами қардош
социалистик мамлакат ақва-
ларининг республика ижод-
кор зинилари билан 13
октябрь кунин бўлиб ўтган
учрашув билан бошланди.
Учрашувда ҳар икки респу-
блика вакиллари ГДР ва Совет
Иттифоқи маданият арбобла-
рининг аўстлиги тўғриси-
да ўз истеводи билан халққа,
Ватанга, тинчлик ишига
қизмат қилишдан иборат оғ-
жаноб вазифалар ҳақида оғ-
пирдилар.

Дўстлик байрами қатнашчи-
лари шу кунин В. И. Ленин
Марказий музейининг Тош-
кентдаги филиалини бориб
қўрдилар. Тошкентнинг диқ-
қатга сазовор жойлари би-
ла танишдилар, янги ку-
рилишларда, метрополитен-
нинг ер ости саройларида бўл-
дилар.

Давом иттиқчи бетда

ПАРТИЯНИНГ ЖАНГОВАР ҚУРОЛИ

маъноде яшариш, янги сарин
ҳаво олиб қирди.

Пленум гоёларни асосида ўт-
кир проблематик ҳужжатли,
бадий ва телефильмлар яра-
тишмоқда. Уларда иқтисодий,
маданий, ҳўжалик, фан соҳаси,
деди қудратли ўзгаришлар,
янгиланиш нафаси ақл этмоқда.
Ҳўжалик ҳаётимиздаги нова-
торлик ҳаракатлари, қишлоқ
ҳаёти муаммолари, Озик-овқат
программасини амалга оши-
риш йўлидаги ғайрат-шижоат
билан олиб борилаётган кураш
фильмларимизнинг марказига
чиқмоқда. Республика ҳамда
унинг жонажон Компартяси-
нинг олтимиз йиллигига бағиш-
ланган асарларимизда соция-
лизм қуриш тарихимизнинг го-
либона воқеалари таъсирчан
эртилмоқда. Хусусан, «Ўзбек
телефильми» ҳамда ҳужжатли
ва илмий-оммابоп фильмлар
студиялари маданият қурили-
шимиз ўн уч қалдирғочнинг
нешара-чеварларига ҳақда гош
қизиларни қартиларини су-
ратга олмақда. Уларда соция-
листик онгини ўқиб тарихи
ҳаққоний ва салмоқли тарзда
гадалантирилган. Халқимизга
манзур бўладиган асарлар оз
эмас. Лекин мавжуд қамчилик,
ларимиздан ҳам асло кўз юм-
маймиз. Улар ҳақида ўзимизга
ўзимиз ҳушёр ва ҳар томон-
лама ҳисоб бериб турибмиз.

ЎЗБЕКИСТОН ССР КИНЕМА-
ТОГРАФИЧЛАР СОЮЗИНИНГ
ПЛЕНУМИ

Оператив ва интенсив иш юри-
тиш ҳисобига керак. Бахсли масала,
ларимиз ҳам бор. Чин комму-
нист виждон билан айтиди.
ган бўлсек, XVI пленумдан
сўнг халқ унинг ҳаётбахш ру-
ҳига муносиб кўп иш қилолма-
дик. Олдимизда зўр ижодий
вазифалар турибди. Ишимизда
ташкилий жиҳатдан ҳам анча
ўзгаришлар қилишимиз —
қуниинг долзарб талаби. Ай-
никса, халқ ичига чуқурроқ ки-
ришимиз тақоза этилади. Об-
ластларга, районларга тез-тез
чиқайлик. Қўшни қардош рес-
публикаларга мунтазам бориб
турайлик. Халқ билан ижодий
алоқаларимизни мустақкам
лашда бу ишларнинг аҳамияти
ката. Айникса, ёшларнинг
аудиторияларида мунтазам уч-
рашулар ўтказиб туриш, то-
мошабинларнинг фикрларини
билиш ва ўрганиш — ишимиз.
га янгилан олиб қиради. Яқин-
да йиғирманчи йилларнинг
ленталарини кўриб ўтириб кў-
зим Сорахоним Шонўраева,
га тушиб қолди. Паранжини
ташламоқчи бўлган кезлари
экан. Шунчалар ёш, шунчалар
тинчлик чебра. Кино инсоният.

нинг ёшлигини абадиётга муҳр-
лаб қўяди. У тарихнинг ҳаққо-
ний ва нафис хотирасини яра-
тади. Кино санъаткор доимо
замон ва унинг долзарб му-
аммоларига юзма-юз туради.
Унинг масъулияти шу билан
белгиланади.

Ўзбекистон ССР Кинемато-
графчилар союз секретариати
нинг долқоди тинглади. Док-
ладни союз секретари Али
Ҳамроев қилди.

КПСС Марказий Комитети-
нинг машҳур қарори кино
санъатига янгидан ҳаёт бахш
этиди. Қўзимиз янгиланнинг
ўтирроқ кўра бошлади. Совет
коммунист жамиятининг маъ-
навий идеаллари руҳида тар-
биялашдек шарофатли вазифа-
ларимиз янада тарафқор ан-
ладик. Партияимизнинг барча
ҳўжалиқлари биз, санъаткорлар
учун доимлик ва маънавий ру-
ҳий қудрат сарвашмасидир.
Партия бизни кинематография
соҳасидаги ишларини ҳар то-
монлама, партиявий принцип
ла баҳолашга ўргатади.

Кейинги бир неча йил ичиде
Ўзбекистонда «Сен етим эмас-
сан», «Қирқ биринчи йил олма-
лари», «Тошкент — қон шах-
ри», «Ленинградликлар» — ме-
нинг жиғибандларим», «Аф-
ғонистон. Революция давом
этиди», «Республиканинг ким ўқ-
моқда», «Муҳаббатим» —

Давом иттиқчи бетда

СУРАТДА: ГДР маданияти қунари иштирокчилари республикаимизда.

Ф А Н И М А Т **К У Н Д А Р**

А Р

хўжаликларда ишларнинг йў-
да-жўда ташкил этилганини,
яъни куларидан тўлиқ
фойдаланилмаётганини да-
дир. Жумладан, Куйбише-
номидagi колхоз дaлaрли-
район партия комитетидa
берилган топириқ бўйича
1700 киши меҳнат қилиш-
керак. Аммо мазкур хўжа-
лик дaлaрлида ишлатиш-
ларнинг сони 1000 нафарга
ҳам етмайди. Уларнинг ҳа-
терим суръати ўта паст. Са-
баби — ҳеч ким улардa
қундалик нормани талаб қил-
майди. Талаб қилинганда
эли Аваз Норов, Ўқтам Ху-
доберов, Давлат Вотиоров, Аб-
дулла Раҳмонов, Шоҳид
Раҳмонов, Меңгнор Отаёров
ўртaқли етaқчили қилa-
ган бeрaдaлaрлида бир қун-
даги 0,2—0,5 тонна пахта
йиғиштириб олинади. Энди
Агар иш тўғри ташкил этил-
ганда эли бу бeрaдaлaрли-
ники ўш қундалик йилли-
қлининг бeр-ўйи 0,1—1,5
проценти микдоридa пахта
таёриqlaмас эди.

«Дружба» совхозидa ҳа-
зилар бундан ҳам ёмон. Хў-
жаликка қарашли Тожик ви-
лояти Шерали ишқoқларида бўл-

сангиз, кўчаларда ясан-тусан қилиб олган кишиларнинг гўп-гўп бўлиб район ёки об-ласта марказига ошиқаётган-ликларини кўрасиз. Ҳолбуки уларнинг аксарият қисми совхоз ишчилари бўлиб ўринлари далада бўлиши ке-рак. Бозор-уچارга ружу қўй-ган ишчиларнинг хуммиси

ганликларини умумий
ишига бу тарада қоқайлик
билан муносабатда бўлаёт
ганликларини қандай тушу
ниш керак? Шодиёр Тоште
миров бригадасидаги 12 иш
чидан 8 иши Ширин Пармо

Бу ҳужжалиқларда сўсташлик йиғим-теримнинг аниқ тарғиб асосиди бўлиб яратилганлиги, ишчи куларидан тўлиқ фойдаланаётганлиги оқибатидир. Ҳолбуки, ҳозирги куларнинг ҳар бири дақиқаси қўлга теги. Бугун бой берилган бири соатлик фурсатини эртага ўн кунда ҳам қайтариб бўлмайди.

ДИЕРНИМИЗДА ҳукмрон бўлиб турган олтин куш гунозорликларини ҳам ўз нафас матлабидан аямаган. Район ҳужжалиқларида мўл-кўл ҳосил етиштирилган. Эндиги навбат қўлай фурсатни қўлда бой бермасдан, ҳосилини ўз вақтида йиғим-терим олинди. Йиғим-теримдан сўсташликча қўл қўяётган ҳук

жаклардан иягор коллектив
лардан урнат олиб улар са
фига қўшилишлари учун вақ
ҳам, имкон ҳам бор. Фақат
қўнгилда иштиёқ бўлса, пах
та — умумхалқ иши эканли
қи учун масъулият билан
ҳис этилса бўлди. Этанга би
гуш ҳеч бир ўзбекистонли
нинг пахтадан ҳам муҳимро
ниши бўлмаслиги керак.

Ўқутма УСМОНОВ
Исмоил АМИРКУЛОВ
Муҳаммад ОЧИЛОВ

МЭХР —
МЭХР

очик ҳаводан баҳраманд бў
лишга уринмоқдалар. Архит
тектор Фарҳод Турсунов
айтганидек, «биз бутун
қи қи кунда кишиларнинг
замонавий турар-жой бино
лари ҳақидаги тасаввурлари
ни ҳисобга олишимиз миллий
турмуш шарафига жавоб
берувчи шакллар устида иш
лашимиз лозим».

...Бир кун дўстим билан

— Ие, сизлар сутни ситир-
дан оласизларми? Бизлар
магазиндан оламиз, — деди.

Шахарда қўйни эчкида,
ажратолмайдиган болалар
ҳам учрайди. Бора-бора
фарзандларимиз тут, ёнғоқ,
нок каби мевали дархатлар-
ни ҳам унутиб қўйишмаса-
деб қўрқаман. Агар шундай
бўлса, бу бизнинг келгуси

явдод олдидаги кечирини
булмас айбоний булди.
Ўзбекистон Компартияси
Марказий Комитетининг
XVI пленуми ҳар бир со-
инждоркорларни ўз ишига
танқидий ёндашишга даъват
эти. Республикасини архи-
текторлари, лойиҳачилари
қурувчилари, планлаштири-
ш органлари табиятга бепи-
санд, лоқайд, ҳўжасизларча
муносабатда булмаслар, —
бу — партиянинг ва меҳнат-
ташқарларнинг ҳўхши иродаси
тўғри инобатга олинганини
қўрсатади. Табиати кўз
қорачиқндай асраш охи-
рочибатда ўз нелажағимизни
соғилтимизни, маъмуричи-
гимизни саклаш демокди.
Йашаш учун қулай ва зарур
булган шарт-шароитлар
яратилишини тўғри йўллар
шу йўлдадир.

Дўстлик—умрзоқ достон

Азалдан тақдири, ерлари бир-бирига туташ, қадимдан қудда-қуддага бўлиб келаётган қирғиз ва ўзбек халқларининг адабиёт ва санъат соҳасидаги ҳамкорликлари ҳам ўзининг тарихига эга.

Хар икки республиканинг биринчи президенти Ёлдош ота Охунбоев, Абдуқодир Урозоёв таълим тоғини қўйган дўстлигимиз ривожланиши қирғиз совет адабиётининг, асосини, оқин Тўтағул Сотилганов билан машҳур ўзбек шоғирини Мулла Тўйчи Тошмухамедов янада мустаҳкамлашди.

Қирғиз адабиётининг ҳозирги етук вакиллари, Социалистик Меҳнат Қаҳрамони, халқ шоири Аали Тўқомбоев бошчилигида бир гуруҳ ёшлар дўстлик ва қардошлиқ шайри Тошкентда таълим олишиб, илк бор қирғиз тилида «Эркин тоғ» газетасининг ўша ерда чиқарган эдилар. Аали Тўқомбоев Тошкентда ўқиб юрган кезларидаёқ тенгдошлари қатори шарқ классикасининг асарларини кўриб билан ўрганди. Унинг Алишер Навоийга бағишлаган ёнган шеъри фикримизнинг яққол далилидир:

Алишер, сенинг тилинг — менинг тилим.

Алишер, менинг дилим — сенинг дилинг.

Куйлай бер жўр бўлишиб замонамга,

Алишер, меникидир сенинг йўлинг.

Олтинчи йилларга келиб адабий алоқаларимиз янги чўққиларга кўтарилди. Ўзбек халқининг ардоқли шоири, қирғиз оқинларининг ардоқли дўсти Миртемирнинг бу борадаги ижодий ишлари диққатга сазовор. Оғани адабиётимизнинг чўққиси бўлиши «Манас» эпосининг биринчи китобини ўзбек ўқувчиларига ўз она тилида тақдим этган Миртемир таржима жараёнида Қувончбек Маликов, Тугалбой Сидиқбеков, Темиркул Уметалиев сингари етук адибларимиз билан яқиндан танишиб, республикамиз бўйлаб кўплаб сафар жараёнида «Қирғизистон дафтари» номи ўйлаб гузал, бетақор шеърлар яратди: Янгилишмасам, болалиги бир умр Иссиқкўл соҳилида ўтган ёки Сусамир айвонларида ўсиб-ўлғайган қирғиз ўғлини ўз эли, ўз ери қаҳида Миртемирчалик ёниб ёзолмас керак:

Доланинг оқини кўрдим бу юртда,
Зумрад кўк, тоғини кўрдим бу юртда.
Жўмард бир соқини кўрдим бу юртда,
Иссиқкўл эмас бу-чекис оқини бу!

Кимки инсоф билан беролса баҳо,
Бу юртда Манасдай чўғ ҳикмат-даҳо
Ўз йил чилим чеккан ўпкага даво...
Киноят сингари умрзоқ достон бу!

Қирғизистон бу!
Ўтган йиллар давомида бадий таржима борасида ҳам талай ишлар қилинди. Алишер Навоийнинг машҳур «Фарҳод ва Ширин» достони, Ҳамзанинг драмалари, Ленин мукофоти лауреати Ғ. Ғуломнинг шеърлар тўпла-

ми, Ойбек, Ҳамид Олимжон, Абдулла Қаҳҳор, Миртемир, Зулфия, Саид Аҳмад, Ҳамид Ғулом, Мирмуҳсин, Қуддус Мухаммадӣ, Пулат Мўмин, Умарас Умарбеков, Ушқун Назаровнинг асарлари ўқувчиларимизнинг маънавий мулкига айланди.

Уларнинг китобларини қирғиз тилига таржима қилишда Синар Шимеев, Тўлан Шамшиев, Тўлчибой Боялиев, Совранбой Жусуев, Тугалбой Бойқозов, Турғунали Мўлдабоев, Абий Қидиров, Абдували Комилов сингари шоир ҳамда таржимонларнинг хизматлари катта бўлди.

Ўзбекистонда яна шунча айтироф эътиҳ керакки, Ўзбекистон Ёзувчилар союзи правлениеси ва Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат наشريети ҳамкорлигида бир пайтлар устоз Миртемир бошлаб берган хайрли ишга қайта қўл уриб, «Манас» эпосининг иккинчи китобини нашрга тайёрлаётганлиги биз учун ўта қувончли воқеадир.

Адабий дўстлик—адабий дўстлик, деб беизиз айтилмаган. Биз ўзбек адибларининг китобларини чоп этишни бундан буюн ҳам давом эттирмайиз. Чунки, Пиримқул Қодировнинг «Юлдузли тунлар», Ойди Ёқубовнинг «Улғабек хазинаси» романи, Эркин Воҳидовнинг шеърлар китоби, Латиф Махмудовнинг ҳикоялар тўпламини қирғизчага ўғирши низоҳасига етиб қолди. Шу билан бирга йил сайин қардош республикалар ёш шоирларининг антологиясини чиқариш бизда одат тусига айланиб бормоқда. Келгусида ўзбек-тоғлиқ ёш ижодкорларнинг шеърий мажмуасини чиқармоқчимиз.

Айни вақтда Тўтағул, А. Тўқомбоев, Т. Уметалиев, Т. Сидиқбеков, Ч. Айтматов, С. Эралиев, С. Жусуев, М. Бойжон асарлари қирғиз ва ўзбек хонадонини тоғилмас керак. Юқорида қайд этиб ўтилган мисоллар адабий алоқаларимиз йилдан-йилга чўқур илғиз отиб бораётганлигини кўрсатиб турибди. Хали амалга оширадиган ишларимиз бир талай. Халқимиз республика ижодий союзи қўшма қўлини янада кўчатириб, адабий кўнрагини ўтказиб турган, шоир ва ёзувчиларимизнинг урғуларини анъанага айлантирсак мақсадга мувофиқ бўлар эди.

Адибларимиз шу кунларда КПСС XXVI съезди, партия Марказий Комитетининг Бош секретари, СССР Олий Совети Президиумининг Раиси К. У. Черненконинг кўтга қўйилган, риди баён қилинган йўл-йўриқларини ўз ичига олган йўлларда дастуриламал бўлиб, Қирғизистон ССР ва Қирғизистон Компартиясининг муқороб 60 йиллиги нишонланаётган жорий йили баркамол асарлар билан яқунлаш иштиёқида қалам тебратмоқдалар.

Биз «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетаси орқали республикамизнинг олтин кўли пахтакорлари, барча ижодкор дўстларимизни қардош ва қондош Ўзбекистоннинг кўтулғу тўй билан қизғин табриклаб, ижодий муваффақиятлар тилаймиз.

Ленин ва СССР Давлат мукофотларининг лауреати, Социалистик Меҳнат Қаҳрамони Чингиз Айтматов ўшлик санъаткорлар даврасида, 1982 йил. П. САРИБОВЕВ фотоси

Миртемир қирғиз адиблари Совранбой Жусуев ва Талант Бойгобиров билан Талас шаҳрида Манасга ўрнатилган ёдгорлик олдида, 1975 йил.

ЎЗБЕКИСТОН Қармишоқ ТОШБОВЕВ

Йўғрилган оқ тоғнинг зар шуъласига,
Қадди соҳибдай таъзимга мойил,
Кексаси эъзода, хизмат — ёшига,
Феъли аъло ўлка менга қадрдон —
бу Ўзбекистон!

Сувнинг қадрин билиб «оби ҳаёт» деб,
Ер кўкси сув бирла кўркам — обод
Қўй, мен учун қайғурма ортқ.
Надир ўлим? Учқур ҳаётда
Вандасига бу ҳам бир тортиқ.

Кимдир йўқлаб қолса мабодо...
Ким бўлса ҳам, сўрагани пайт,
Ватан учун муҳорабада
Кўкрагидан ўқ еди, деб айт.
Ўлим топди, чин-ҳалолдан —
Жант киди шоҳ учун дадил,
Хар дақиқа ўй-хаёлида
Юрт ҳаёли эди, деб айтгил.

Отам-онам, сен борганинг чоқ,
Ўтган булар балки оламдан...

Узум, анжирда не шаклу шамойил,
Қадди соҳибдай таъзимга мойил,
Болажонлигига қардоши қойил,
Тавозели ўлка менга қадрдон —
бу Ўзбекистон!

Баҳори сабзаранг — худди беқасам,
Эзидан шарбатга тўлади қосам,
Дала оппоқ, йўллар оппоқ кузак дам,
Оқик суйган ўлка менга қадрдон —
бу Ўзбекистон!

Осмон нухасини гуллари билан
Эъзолаб бошида кўтариб юрган,
Гулли ободлиқнинг аксидай кўрган
Меҳмоннавоз ўлка менга қадрдон —
бу Ўзбекистон!

Кўлдон МИРЗО таржимаси

М. Ю. ЛЕРМОНОВ ТАВАЛЛУДИНИНГ 170 ЙИЛЛИГИ УЛУҒ РУС ШОИРИ

Михаил Юрьевич Лермонтов қисқа, аммо бутун-бутун умрларга татигулик ҳаётда бемисл ижодий жасорат кўрсатди. Замонасининг машҳур олими ва мутафаккири, рус революцион-демократиясининг йўлбошчиси В. Г. Белинский унинг номи Пушкиндан кейин, Гоголь номин билан бир қаторга қўйган эди.

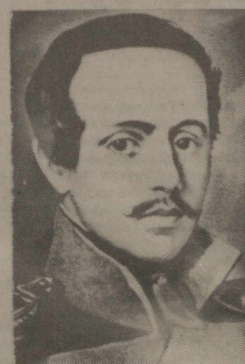
Лермонтов кенг рус жамоатчилигига шеърини қўйиш Пушкин билан видолашув кунларида танилди: Пушкин хотирасига бағишланган «Шоирнинг ўлими» шеъри Петербург осмонига чўққиб қайнади. Бу бемисл жасорат эди. Шунинг учун ҳам ёш Лермонтов шеърини ҳукимон табақага ва кўрков билан кўтиб олди, шеърининг устига «Бу инжидан қачириндир» деган сўз қўйиб, уни шоҳга кийитди. Лермонтов дарҳол хўбас олинди, Кавказдаги ҳаракатлар армияга бадара қилиб юборилди.

Кавказ ҳаёти Лермонтовда чўқур ва бой таассуротлар қолдирди. Шулар асосида кейинчалик шоирнинг энг яхши асарлари — «Мцри», «Демон» поэмалари, «Замонамиз қаҳрамони» романи яратилди. Мцри ва Демон ўз мақсади йўлида фидойи, бутун вужуди билан эрк ва озодликка интилувчи, кураш ва исёнкорлик руҳи билан тўлиб-тошган инсонларнинг энг яхши хислатларини ўзига муҳасам этган эркин образлардир. Бу образлар рус адабиётини янгилик яди, у рус жамоатчилиги илғор вакиллариининг ички дунёсини, қўлиқ ва креспотийлик зулмидан озод бўлиш истакларини, инсоний ҳуқуқлар йўлида ҳар қандай тўсиқлардан қайтмаслик ва уларни енгишга ирода ҳисси тарбиялар эди. Худди шу образлар Лермонтов номи рус шеъринининг буюк байроқдорлари қаторига қўшиди, ҳақиқатан, булар янги адабиётда янги қаҳрамонлар эдилар.

Шоирнинг «Елкан», «Бородино», «Хам шавқсиз, ҳам ҳасратли», «Сарғай бошлаган дала мавж уриб...», «Шошиб борарканман...» сингари шеърларидан заъланган Дороблюбов «Ватан» шеъри қаҳида гапириб, «Шоир Она Ватанга муҳаббатини тўб маъносига, покиза ва онгли тушунади», деб ёзган эди. Ҳақиқатан ҳам Лермонтов ижодида ватанга бўлган муҳаббат халқларнинг қардошлиқ, бирдамлик, аҳиллик туйғуларини билан йўғрилган муҳаббатдир.

Чунки, шоир Шарқ халқлари ҳаёти ва маданиятига катта қизиқиш билан қаради. Лермонтовнинг қўпчилик асарлари Кавказ билан боғлиқ. «Исмонбей», «Черкаслар», «Қочқин», «Икки мусофир» шулар жумласидандир. Кавказда Лермонтов озарбойжон тилини ўргана бошлади ва озарбойжон халқ эртаги — «Ошқ Ғариб»ни рус тилига таржима қилди. Бу халқларнинг урф-одатлари, асарларининг барчасида тоғ турмуши ва меҳнати, ишқ-муҳаббатлари, афсонавий манзаралар моҳирлик билан, жонли, эркин бўёқларда тасвирланган.

Лермонтов сербарака ижод

Михаил Юрьевич Лермонтов

ди билан рус ва жаҳон халқлари поэзиясига самарали таъсир кўрсата олган буюк талант эгаси эди. У шеърининг ҳам туроқ-вази ниятидан, ҳам қўфия, оҳанглар жиҳатидан бойитди. Юксак гоғийлик ва оҳандорлик, чўқур ҳаётийлик, оташин аҳтирос, фикр тиниқлиги ва шижоат Лермонтов поэзиясини ич-ичидан турлатириб туради. «Елкан», «Чўққин», «Тамара», «Нега зангори тўлқинлар бўлиб...» каби шеърлари ана шундай оҳандор, таъсирчан ва жоғибаи сатрлари билан ўқувчи ақлини лол қилади. Лермонтов шеърини рус қўшқинчилиги хазинасини аjoyиб дурдона билан бойитди.

Рус адабиётига Пушкиннинг вориси сифатида кириб келган Михаил Юрьевич Лермонтов худди Пушкиндек, фақат ундан анчагина ёшроқ вақтида ўлим топди. 1841 йилнинг 27 июлида Кавказдаги Маъшқ тоғининг этакларида Лермонтов билан истефодаги майор Мартинов ўртасида дуэль бўлиб ўтди. Дуэль олдидан ўйлаб амалга оширилган сиёсий қотиллик эди. Хали йилга етти ёшга ҳам тўлмаган Лермонтов ижоди тўлаб-яшнаб турган бир пайтда ҳалок бўлди. Рус адабиётини бу бўлишга қарамасдан ўзлик мерос қолдирган, ўз овози билан таъинлан буюк сиймо орадан кетди...

Лермонтов биз учун фақат эрк қўйиши, ватанпарвар шоир бўлгани учунгина эмас, асарларининг юксак бадиийлиги, буюк қалб эгаси бўлгани учун ҳам қимматлидир. Лермонтов бутун ижодий давомида ҳаёт тўзалликлариини таранум этди, ҳаётини севиниша қачирди, зўгунлик ва ҳақиқатнинг таъна насига кишиларда ишонч уйғотди, шу йўлда курашларга даъват этди. Лермонтов ижоди шу сабабдан ҳам кўпгина халқларнинг прогрессив қалам аҳлига, шоир ва ёзувчиларига самарали таъсир кўрсатди. Лермонтов орзулари амалга ошган бизнинг жамиятимизда унинг адабий мероси ҳақиқий қадр-қимматиини топди.

Ўзбек халқи ўтган аср охириларда, 1883 йили чўққай бошлаган «Туркистон вилояти газетаси» саҳифаларида рус адабиётининг бир неча вакиллари қатори Лермонтов шеърларини ҳам ўқиб бошлади.

Илғор фикрли рус адабиёти намояндларининг ижоди бир қанча ўзбек шоирлари, биринчи навбатда, та-

рақийпарвар, илғор фикрли кишиларга, жумладан демократ шоир Зокиржон Холмұхаммад ўғли Фуқрат ижодига ижобий таъсир кўрсатди. Фуқрат Лермонтовнинг «Бородино» шеърини ўқиб энан, ўз халқининг яшоратмади. Рус кишининг образини яратишга киришди. Унинг «Рус аскарларининг таърифиди», «Суворов ҳақида» асарлари ҳам шеърини ўқиб, ҳам спектаклни кўриб ёзилган эди. Лермонтов шеърининг ҳарорати билан ўзбек шоирини рус солдатининг таърифини баён этди.

Туркистонда Советлар ҳокимияти ўрнатилгандан кейин, айниқса Пушкин билан Лермонтов шеърлари ҳам рус тилида, ҳам ўзбек тилида матбуотда босила бошлади. Лермонтов шеърлари эндиғина феодализм кишинларини парчалаб ташлаган ўзбек халқига руҳан яқин эди. Таржима ишлари, айниқса ўттинчи йилларда авж олиб кетди. Қисқа вақт ичида «Исмонбей», «Черкаслар», «Қочқин» сингари романтик асарлари таржима қилинди.

Янги замон қураётган ўзбек халқининг эш поэзиясига қаҳрамонлик руҳидига поэзия, айниқса қўл келди. Лермонтов ижоди катта иштенё билан севиб ўқила бошлади. 1931 йили аjoyиб ўзбек шоири Ҳамид Олимжон шоирнинг «Замонамиз қаҳрамони» романидан биринчи қиссаси — «Болани» таржима қилди. Тез орада шоир Амин Умарий «Елкан»ни, Мақсуд Шайхзода «Мактуб», «Қаромат» каби шеърларини, Ғафур Ғулом «Бородино»ни, Миртемир «Шоҳ Иван Васильевич, навжувон исювал ва азамат савдогар Калашников ҳақида қиссасини ўзбекчалаштирди.

Темур Фаттоҳ, Усмон Носир, Асқад Мухтор, Ҳамид Ғулом, Мамарасул Бобоев, Рамз Бобожон, Туроб Тўла, Жуманов Жааборов сингари ўттинчи ақин ўзбек шоирлари Лермонтов асарларини таржима қилиш орқали катта маҳорат мактабини ўтадилар. Ҳозирча Лермонтов асарлари ўзбек тилида ўн бир марта нашр этилди. 1955 йили нашр этилган шоирнинг икки томлигида 145 шеър ва барча поэмалари босилиб чиқди. «Замонамиз қаҳрамони», «Вадим», «Ошқ Ғариб» каби насрий қиссалари, «Испанлар», «Маскард» сингари драматик асарлари таржима қилинди.

Ўзбек шоирлари Лермонтовни ўзларига устоз деб билдилар. Усмон Носир, Амир Умарий, Асқад Мухтор, Шукрулло, Абдулла Орипов, Эркин Воҳидов каби шоирларимизнинг Лермонтовга бағишлаган шеърларида оташин шоирнинг жоғибаи шеъринига бўлган бемисл муҳаббат туйғуларини таъассус тоғган.

Улуғ рус шоири Михаил Юрьевич Лермонтов гоғийи теран, нафосатга бой, олижабон инсоний туйғулар билан йўғрилган жанговар поэзия билан бутунги кунда ҳам халқ қалбига, аэгулик йўлида хизматда!

Маъсуд РАСУЛИЙ,
Ғани ЖАҲОНГИРОВ,
ЎзФА Тил ва адабиёт институтининг ятта йлмий ходимлари

М. Ю. ЛЕРМОНОВ

Очигини айтсам уларни
Огоҳ этгим келмас бу ғамдан,
Виронгасини омон тоғсанг гар,
Айтгил, хатга йўқроқ, деб, тоби.
Полк жўнади янги юришга
Қайтмас уруш тутамай токи.

Қўшни яшар уларга бир қиз...
Едга тушса, ўртанар бағир.
Аллақачон... ажраб кетганимиз,
У сўрамас мени... барбир,
Сен унга бор ҳақиқатни айт,
Дарда тўлсин юраги, майли.
Майли, ўқиб-ўқиб йилгасин...
Ҳалок бўлди, де, сен туйфайли!
1840

ПОРТРЕТГА

Бола каби у кўнғироқ соч,
Меҳр ёғиб турар юзидан.
Тингламоқлик бағишлар қувонч,
Бол томади соҳир сўзидан.

Одат этмоқ ётди руҳига:
Гоҳ севару, гоҳ тез унутар.
Илон янглиг сирғалар қўздан,
Қўш мисоли учирада кетар.

Еш, ярқирок пешонасига
Ҳасрат битиш... бахт битиши дариг.
Қалби уммон тўбидек сирли,
Қуиудз каби қўзларни ёруғ.

Бир қарасанг — тиниқ ёз кўни,
Бир қарасанг — қорли қиш фасли.
Тушунмасанг мумкинлигини уш,
Мумкин эмас аммо севмаслики.

1840

А. О. СМЕРНОВАГА
Йўнғингизда юрагини тошар,
Борингизда тутқич бермас сўз.
Сизга — жиндий бокмоқ ярашар!
Менга — ҳайрат тўла бир жўфт кўз.

Навора, сиз сўзидан юксарқин,
Қисматингиз сўзга таминлик.
Қулгил, ҳоҳ бўлмасди бундоқ,
Бўлганда бундай ғамгинлик...
1840

Саъдулла ҲАКИМ таржималари

Бойдулда САРНУҒОВЕВ АССАЛОМ

Салом сенга, қардош, қўшни ўзбегим,
Жилвордсан, мен улоқда ўзинсам.
Салом сенга, ҳаммаи ёш Тошкентим,
Қадим Шарқнинг дарвозаси ўзингсан.

Салом сенга, қисси йўқ далалар,
Куй таралар қўбизмидан — торимдан.
Куллуқ сенга саховатли Сирдарё,
Пахта экиб, сув ичаси Нориндан.

Салом сенга, бобокалон Самарқанд,
Номинг дилга муҳраганг эс таниб.
Олқис сенга Мир Алишер дийри,
Минг йилларга шоҳид бўлган эсдалиқ.

Салом сенга Ширинларнинг авлоди,
Ўн тўрт кунлик ойга ўшар камолнинг,
Таласликман, қайчи-қўда элатини,
Фарғоналик менинг соҳибжамолим.

Салом сенга, қардош, қўшни ўзбегим,
Мирзачўлини қисс этдим барқутга.
Бу гал энди ўзинг меҳмон бўлиб кел,
Арслонбобга, ўш шаҳрига, Арқитга.

Турсунбой АДАШБОВЕВ таржималари

ГАЗАК ОЛМАСИН

Шокирли Нуралиев қаламга олган «уддабурон» одамлар ҳар бир шаҳар ва қишлоқда бор. Биз уларга, уларнинг ҳаёт тарзига қўнилик кетганимиз чоғи. Баъзиларимиз ундайларга «эллаптимиз, қандини урсин» деб қараймиз. Бу албатта лоқайдлик. Баъзиларимиз эса уларнинг нималар аناзига, кимларнинг ҳисобига бойиб бораётганлигини, эл-юртдан ортиқроқ яшашига интилаётганлигини билиб-билимасликка, кўриб-кўрмас-

— Шунча эрта-ю кеч қолхоз иши билан юради, деб ўйлабсанми? — Бўлмасам-чи? — Дадам ахмоқ эканда-а?

— Нималар дейсан! — ҳайрон бўлдим.

— Дадам экспедиторлар, жа унақ қўйиб-ёнадиган ишлари ҳам йўқ. Томорқамизга қарайдилар. Қолхознинг нечта бригадаси бўлса ҳаммасида томорқамиз бор, бидингизми?

— Масала ойдинлашган эди. Уша пайт мен «уддабурон» одам оиласида яна бир «уддабурон» тарбия топайтганлигини сезиб қолдим.

— Дадаг қолхоз ишига жонини беради-да! Карим. Кеча-кундуз далада-я!

— Карим аввалгига бурунини жийдини. Кейин менга ер остидан «шунинг билмай-санми, галварс» дегандек қаради.

— Карим эди. Қунончақ экспедитор ўш тўйса ҳам кўзи тўймай оламдан ўтди. Карим ҳам отасидек «уддабурон» одам бўлиб етишди.

— Каримни кўрсам худди отасини кўргандек бўлсам.

Қачон қарасанг далада. Энида тер тепчи, моғор босиб кетган кўстим, бошида қатрон дўппи. Бир пас галлашиша вақти йўқ. Ўзининг айтишича, «тирикчилик тошдан қаттиқ эмис, бир эмас беш-олтита бригадага у-бу эканамиз...»

Масаланинг яна бир томони бор. Ш. Нуралиев киши-лоқанди «уддабурон» деҳқонларга эътиборин қаратади. Наҳолки, бундай «уддабурон» шахслар ҳамма жойда ҳам учрайди. Бундай «уддабурон»лар «соқини ўздан чиқариб» дағилла-ла уйлар кўради, машиналар олади, қандайдир йўллар билан бошқаларга актирилган техника ва ўғитини ёки бошқа зарур ашёни ўз ташкилотига сўриб кетади. Нақилда, у илғор бўлиб мақталавери-ю, эвини қимлолмаган, «уддабуронлик»ни элполмаган, аслида ҳа-

лоқ, покиза одамлар ер чизиб қолаверадилар.

Наманганда баъзи бир қўли эгри шахслар уй-жойи етарли бўла туриб, яна дағиллама коттежлар қўриб олишган экан. Шу ўринда савол туғилади. Хўш, ўша «уддабурон»лар нима учун бевосита моддий неъмат яратадиган меҳнатқашдан яхши яшаши керак? Бу ўздан кетиш, касбини, ла-возимини сустсезмол қилишдан бошқа нарсас эмас-ки! Яқинда уларнинг ҳаммасидан бор коттежлар тортиб олиниб, кўп болали онла-ларга бўлиб берилганлигини эшитдим. Халқнинг пешона тери билан, халқ маблагини қўридан уйлар яна ҳалол, меҳнатқаш кишиларга берилганлиги алоқатдан бў-либди, яхши бўлибди!

Хулоса шунки, «уддабуронлик» илат. У ҳаллоққилини қасалга ўқшади.

Оқулни олмасан, унга қар-ши курашмасан, таъат олади, ҳаётининг бўлаб, ёшларини оғини заҳарлайди.

Ортиқали НОМОВ

Муҳаммад СОЛИХ

БИР ПРОТОТИП СУРАТИГА ЧИЗГИЛАР

Инқилобчи ўз идеалини, аскар ўз қўшинини сотмагани каби ҳақиқий китобхон ўзининг севган китобини ҳеч қачон сотмайди. Чунки бу китоблар унинг ҳаёти. У ишлаган ёки яшаши мумкин бўлган ҳаёти. У бошидан кечирган ёки кечирishi эҳтимоли бўлган изтироблари.

Яъни китобхон — потенциал прототипдир.

Чунки унинг қалбида ҳаёлараст яшайди. Бу ҳаёлараст яхшилик ва ёмонлиқнинг жангида ўз кучини синая кўришга тайёр шахс. У мавҳум, бироқ вақтинча.

Дон Кихот образи ридарларга киноя эмас.

Дон Кихот ашаддий китобхон образи. Балки, шунинг учун ҳам бу китобни ўқиган одам Дон Кихот устидан қўлаймайди, аксинча, унга нисбатан ҳамдардлик, муноси қадар туяди. Дон Кихот — бутун дунё китобхонларига қўйилган буюк, ғамгин ҳайкалдир.

Сиз мутлоқ қилиб ўқиган одамнинг «кайфияти» бузғинисиз. У китобдан бошқиси кўтариб сизга таъриблик билан, дилдан газаб билан қарайди. Бу ҳолат бир лаҳза давом этса-да, кўриб, аниқлаб олгурили мумкин. Китобхон адабиётшунослар қўлайдиган «прототип» сўзини чинакамга ёмон қўлади, севимли қаҳрамонини ўзига ўхшамагани учун, ўзи кўрмаган ғаройиб ҳодисаларни кўргани учун ҳам севади. Иккинчидан, ўша қаҳрамоннинг ҳаётида мавжудлиги уни ҳаяжонга солади. Ўз иродасига қарши, у ҳақда ҳаётий ҳақиқатни эшитгани келади. «Балки, чиндан ҳам, у ҳаётдир, фақат ёзувчи тўғридан образ эмасдир», деган хомхал китобхоннинг онгида миллилал туради. Лекин «прототип» ҳақида ўқиб, ҳафсаласи пир бўлади. Ва яна ўз тасаввуридида ҳаётга қайтади, ўз қаҳрамони ёнига боради. Дон Кихот сингари шамол тегирмонларига қарши урушни, бир зумга тўхтаган мангу урушни давом эттиради...

Биз ҳозир прототип ҳақида гапирмоқчимиз.

Овга чиққан бир машхур овчининг кўзи хасталанади. Унинг дўстлари «агар ҳаётда даволатмасанг оқибати ёмон бўлиши мумкин». — деб уни қўриқтишади. Овчи аввал бунга эътибор бермайд, бироқ жароҳатланиши оқибатида қони заҳарланиб, ўлишига сал қолади. Шундан кейин унинг ҳаётига ҳар хил нарсалар кела бошлади.

Овчи ваҳимаси эмас. Иккинчи жаҳон урушини кўрган, Испания республикачилари сафида туриб жанг қилган одамнинг ваҳимаси дейиш қийин. Аммо у шу ҳолда катта ёзувчи бўлса, унинг «ваҳимасини» изохлаш мумкин. Бу ҳақиқатан ҳам, ёзувчи, машхур овчинга эмас, машхур романлар муаллифи — Эрнест Хемингуэй эди.

Эрнест Хемингуэйнинг «Кўрни етакловчи ит керак» деб номланган ҳикоясининг прототипи — овчи Хемингуэй. Қони заҳарланиб, ўлишига сал қолган овчининг ҳаётидан кетган «ҳар хил нарсалар» бу ҳикоянинг негизини ташкил этади. Овчи ҳаёт, иккала кўзи ҳам соғ, лекин ҳикоя қаҳрамони Филипп яқинда кўр бўлиб қолган:

«Биласанми, — деди у, — бу ерга келганимиз яхши бўлди. Мен бу ерда нима деган бўлсам, ҳаммасини эслашман. Бу янги сўз, аммо биз уни ҳам ўқирамиз... Бизнинг яхши мағнитофонимиз бор ва мен энди аввалгидан ҳам яхшироқ ёзаман. Агар одам шошмаса, ҳақиқий сўзларини топиш мумкин. Мен сўзларини айтганда, уларни шундоқ кўриб тураман...».

Филипп ёзувчи. У ҳам мерган Хемингуэйга ўхшаб, бир пайтлар, шер овига борган. Лекин китобхон учун Филиппнинг тахдирди қийин. Биз кўзи овчи ёзувчининг ички драмаси билан танишмиш. Аммо бу фокиага қанча чуқур кирганимиз сари, кутилмаганда, ўзимиз «истамаган томонга» қараб кетаётганимизни сезамиз: кўламин кенгайиб бораётган руҳий оламга — айнан прототипнинг руҳий дунёсига йўл оламиз. Ўзимиз сезмаган ҳолда, ёзувчи Хемингуэйнинг қисмати ҳақида ўйлай бошлашимиз.

Хемингуэй ўзининг «Доимо ёнингидан байрам» хотиралар китобида ёшгани кетган Парижнинг эслайди. Ўша пайтда

ён дафтрасига ёзиб қолдирилган ёш Хемингуэйнинг хатлари ёрдамида унинг психологиясини таҳлил этади. Хотиржам бўл, дейди ўз-ўзига ёш ёзувчи. Хотиржам бўл, эртага ҳам, индинга ҳам ёза оласан. Фақат эртага давом эттириш учун хамиртуруш қолдирсанг бўлди. Бошлаш эса унчалик қийин эмас. Бир сўз, бир самимий сўз топсанг бўл, кейин ўзи бошланг кетади.

Диққат билан қаралса, ёш ёзувчининг ишонч билан ёзилган сўзлари замирида ишончининг тескариши — ўзига шубҳани илғаш мумкин. Бу қоронғида кўриб ашула айтганган бошнинг ҳолатига ўхшайди. Хемингуэй кучли шахс. Унинг Италия фронтда кўрсатган мардликнинг ҳамма билади. Лекин биз юқорида келтирилган ҳолат аскар эмас, ёзувчининг қалбда шаклланган ҳолатдир. Шубҳа — иқтидор ёнида турган иккинчи компонент. Бошқача айтганда, шубҳа иқтидорнинг сояси: иқтидор қанча катта бўлса, шубҳа ҳам шунчалик баҳайбатдир. «Кўрни етакловчи ит керак» ҳикоясидаги фикр ҳам Хемингуэйнинг «бир кун тўсатдан ёзолмай қолсам, нима бўлади», деган «ваҳимаси», уни доим таъкиб этган шубҳа — фано туйғусидир.

Ёзувчининг «ташқи» ҳаётида бу кайфият умуман кўзга ташланмайдиган. Аксинча, у ҳар хил учрашуларда ўзига ишонган, ҳатто таъабуб қилиш сифатида таассуҳот қолдиради. Нанинги даражада, ўзининг номи, тилга олинган ўз мақолаларида ҳам Хемингуэй инқиллабган шахс бўлиб кўринмайди. «Африканинг яшил тепалиқлари» эссесидан парча келтирамиз:

«Американинг буюк ёзувчиси ким? — деб сўради Кандиский. — Менинг эрим, — деди хотиним. — Бизда буюк ёзувчилар йўқ, — дедим мен (Хемингуэй — М. С.). — Яхши ёзувчиларимиз маълум бир ёшга борганда ўзгариб қолишади... Сал бо-йишгандан кейин, улар яхши яшай бо-лайдилар ва бу «яхши ҳаёт»ни таъминлаб туриш учун, истаса-истамаса ёзишга мажбур бўлишади, оқибатда ёзганлари макултурага айланади.

— Сиз-чи?

— Менинг қизимдан нарсам кўп. Мен ўз ҳаётимдан мамнунман. Лекин мента ёши зарур, агар ҳар кун маълум қатор сўз ёзсамас, ҳаёт мен учун ўз гузаллигини йўқотарди.

Хемингуэйнинг ваҳимаси, аввало, жисмоний эмас, руҳий ўлим билан боғлиқ. Бу режандан ишларни бажаролмай кетилган кўрқдан одамнинг ва инхот, жисмоний ўлимнинг нақадар шафқатсизлиги, унинг кутиб турмаслигини чуқур англаган ёзувчи изтиробдир. Адиб ўзини қийнаган бу ҳисси «Климанжаро қори» ҳикоясида янада кенгроқ кўрсатади. Ёзувчи Гарриннинг (яна «ёзувчи») Африка чаңгалзорларида ов пайтида (яна «ов») оёғи жароҳатланган. Ари-мас яра кутилмаганда гангренага айланади. Ҳикоя ана шу — ўлимнинг кутиб ётган одам психологиясининг тасвирига

қўрилган. Гарри дарахт соясида ётиб, жуда кўп воқеаларни эслайди ва бу воқеаларни энди ҳеч қачон ёзолмаслигини ўйлайди, газабланади, гуноҳсиз хотинига заҳрини сочади. Виждон азоби ўлим олдидаги кўрқудан ҳам устун келади.

Бу ҳикоянинг биринчи қатлами. Иккинчи қатламдаги фикр ҳар қандай катта ёзувчини ўйлантирадиган, мушоадага қорлайдиган фалсафий жумбоқ — жисмоний ўлим ҳақида. Ҳикоя бошида ўлим Гарриннинг тепасида айланиб юрган қушлар тимсолида кўринади. Ҳикоя ўртасида у қиёфасини ўзгартириб Гарри ва унинг хотини ётган ҳодир атрофида сиртлон бўлиб ўйлайди. Ҳикоя сўнггида шаклсиз, аммо нафас олиб турган, кўзга кўринмас махлуқ сифатида пайдо бўлади.

«Климанжаро қори»даги ўлим тасвири одамда ҳаётга кучли муҳаббат уйғотади. Гарриннинг ларзага солади. Гарри китобхоннинг ларзага солади. Гарри ўйлайди, қайта тугилади. У озури қилган муҳаббатлиқ чўқисини, энди ўлим чўқисини унинг ҳаётида Климанжаро бўлиб гавдаланади. Ҳикоянинг эпиграфини келтирамиз: «Климанжаро — баландлиги 19.710 фут, ҳамиша қор остида ётадиган тоғ массиви бўлиб, айтишларича, Африканинг баланд жойи ҳисобланган... Гарри қорнинг энг тепасида совуқда музлаб қолган қоплон ётибди. Бу баландликка қоплон нега чиққанини ҳеч ким тушунириб беролмайдиган».

Ёзувчи Гарри жони узилар экан, сўнгги дамида ўзи минган самолёт Климанжаро қорлари томон, қоплон ётган чўқига тарафга бурилганини яққол кўради. Аслида, бу тўш эди. Гарриннинг сўнгги алаҳсираши эди.

Ҳикоянинг эстетик қудрати ҳикоя муаллифи юрагидега тебраниб турган ўша шубҳа кучи билан барабардир. «Кўрни етакловчи ит керак» асаридеги некинлик ҳам кўзи хасталанган овчи Хемингуэй «ваҳимаси»нинг давоми ҳолос.

Хемингуэй ўз ҳаётида катта кўвончи ҳодисалар гувоҳи бўлди. Шунингдек, у катта фожиаларни ҳам бошидан кечирди. Испан республикачиларининг мағлубиятини у ўз мағлубияти сифатида қабул этди ва руҳида яна нимадир қатъиятини сезди. Думбадор генераллар (Франко — Хемингуэй ибораси) билан курашнинг учун яқинлик қилаётганини англайди. «Аливио кураш» романи, ҳикоялари билан дунёга танилган, ҳаётга тик қарай бошлаган ёзувчи қалбига яна ўша шубҳа, бу сафар унинг иккинчи тўшувчасини қамраган ҳолда пайдо бўлди. Ёзувчининг буюқ давом этди. Унинг сўнгги романи «Дарё ортидаги дарахтлар соясида» тушқун асарларидан саналади. Бош қаҳрамон Кантуэлл, фашист Франкога қарши курашган кекса жангчи, роман финалида ўзини отиб ташлайди.

Полковник Кантуэллнинг отган ўқи — Хемингуэй ўзига отган ўқ эди. Аммо, хайриятки, ўқ ҳавода узоқ учди. Бу ўқ учар экан, Хемингуэй ўзининг энг яхши асарларидан бири «Чол ва денгиз»ни ёзиб тугатди. Бу қисса унинг одамларга қолдирган сўнгги, аjoyиб меъроси бўлди. Кейин ёзилган асарлари «Чол ва денгиз» даражасига кўтарилолмади.

«Мен бу шимоллий америкаликнинг (Хемингуэйнинг — М. С.) кўрсатган барча жасоратларида болалик қилигини кўраман», деган эди инқилобчи Эрнесто Че Гевара. Лекин бу қаҳрамонлиқлар фақат «болалик қилиги» эмасди. Бу Хемингуэй юрагидега муттасил давом этган ўша икки куч — ишонч ва шубҳа курашининг ташқи кўриниши эди. Ёзувчи ўлимдан ҳам руҳан, ҳам жисман устун бўлмоқ учун ўзидagi шубҳани тинимсиз ўлдириб турди.

Шу икки куч ўртасида тўлғаниб умр бўйи, юксак идеаллар учун курашган буюқ инсон, изтиробли қалб эгаси Эрнест Хемингуэй ўз қаҳрамони полковник Кантуэлл сингари бу дунёни дафтатан тарк этди...

Прототип йўқ.

Аммо ёзувчи бор, чунки унинг қаҳрамони ҳаёт — ҳаётдир. Демак, китобхон ҳам бор. «Прототип» сўзини ёқтирмайдиган, ўжар ҳаёлараст — китобхон.

Ижодий гурунг

НЕГА ШУНДАЙ ДЕЙМИЗ?

Донишманд халқимиз асрлар давомида яратган сон-саноксиз мақоллар доно фикр, теран ҳақиқат, маъно дурро гавҳарларини ўзига мужассамлаштирган бебаҳо маънавий бойлигимиздир.

Халқ ҳаётий тажрибасидан келиб чиқадиган ҳулосаларнинг бадиий ифодаси бўлиши мақоллар шаклида ниҳоятда ихчам бўлса-да, уларнинг ҳар бирига, М. Горький таъбири билан айтганда, бутун-бутун китобларга етадиган фикр ва туйғулар жо қилинган.

Тилимизда тез-тез ишлаб чиқариладиган мақолларнинг кўли изохсиз ҳам тушунарли. Аммо шундай мақоллар ҳам борки, улар изох талабдир. Ўзбек халқ оғзидagi бадиий ижоди тадиқотчилари Шотурсун ШОМАҚСУДОВ (мархум) ва Шухрат ШОРАХМЕДОВ хайри нига қўл уриб, узоқ йиллар давомида ишлаб чиқариладиган мақолларнинг аслидаги ҳақиқатни аниқлашга ҳаракат қилдилар. Ана шу ҳақиқатнинг самараси ўлароқ, ўзбек халқ мақолларининг илк изохли лугати юзага келди. Ҳозирги пайтда уни нашр этиш таралдуи қўрилоқда.

Қуйида маъзур изохли лугатга киритилган мақоллардан намуналар эълон қилаётимиз.

БУРГА ТУТМОҚҲА ХАМ БАРМОҚ ҲЎЛЛАМОҚ КЕРАК. «Меҳнатсиз, машаққатсиз ҳеч нарсасга эришиб бўлмайди. Ҳатто кичик бир мақсадга эришмоқ учун ҳам, оғина бўлса-да, ҳаракат қилиш керак бўлади», деган маънода айтиладиган бу мақолнинг бир қанча маънодошлари мавжуд: «Товуқ қувлаган — қулочини ёй», «Тухум еймак деган киши товунинг қанқоғашига чидаши керак», «Нон емоқчи бўлсанг, ўтин ташкидан эришма», «Қулон қирда бўлар, қулдўз — сувда», «Ёр қазимасанг олтин чиқмас, қармоқ солмасанг балчиқ чинмас», «Текин ётган мол қайда, тиканаксиз йўл қайда?», «Бориб олсанг — фойда, келтириб бермак — қайда?».

АРҒАМЧИГА ҚИЛ — ҚУВВАТ. Арғамчи (арқон) фақат жундан қилинса, мурт бўлади. Шунинг учун жунга озорқ қил (отнинг ёли ё ду-мидан) қўшиб эшадилад. Шу оғина қил ҳам арғамчининг пишиқ ва бақувват қилади. Халқ бу мақоли билан ма-жозий маънода: қийналиб, муҳтож бўлиб турган одамга оғина ерданлашиб юборсанг, унга анча қувват бахш этган бўласан, у се-нинг шу ёрдамнинг билан ҳам ўзини ўнглаб олиши мумкин, демоқчи бўлади.

БИР ҚИЛГАН — МАДАД, ИККИ ҚИЛГАН — ОДАТ. Бировга муҳтож бў-либ қолганда ердан қилсанг, бу унга мадад бўлади, аммо, ҳадеб ердан қилверсанг, унинг учун бу нарсас одад тусига кириб қолиши, «Ҳа, ердан қилверар экан-ку», деб берадиган мададнинг умид боғлаб юриши мумкин. Шунинг учун уни ёрдамнинг одадланган қўйма, қий-налса ҳам, ўз тирикчилигини

ўзи ўтказсин, дейилмоқчи. БУЗОҚНИ БУШ ҚЎЙ. САНГ ҲУРМАЧАНИ АҒ-ДАРАДИ. Бу — бола тар-биясига тааллуқли мақол-лардан: болани ўз ҳолига ташласанг, босган қадамини назорат қилиб турмасанг, унинг хулқи бузилади, ҳад-дидан ошиб кетади, натижа-да ўзига ҳам, сента ҳам зи-ён-заҳмат етказиши мумкин, дейилмоқчи. «Буюқ кўп э-са — бўқади, бўш қўйсанг тўқади», «Ўйноқи қўнчоқ ойна синдирад» мақоллари ҳам шу маънода қўлланади.

СИРКА СУРАШГА ХАМ СИЛИҚА КЕРАК. Силиқа — «силька» сўздан олин-ган бўлиб, юмшоқ (муомала) деган маънони билдиради. Маъзур мақолнинг келиб чи-қиши халқ орасида айтиб юриладиган қуйидаги ҳикоя-га боғлиқ.

Бир деҳқон бўлган экан. Қариб, меъдасига оғват бот-майдиган бўлиб қолибди. Та-ниблар унга етти йиллик сиркани истемол қилишни буюрибдилар. Деҳқоннинг икки ўғли бор экан. У кат-та ўғлига: «Сен фалон киш-лоққа боргин, у ерда менинг бир ўртоғим бор, ўшандан сирка олиб кел дединг. Кат-та ўғли ҳалғи қишлоққа бо-риб, дадас айтган кишини топибди. У ер ҳайдаётган экан. Деҳқоннинг катта ўғли унга салом ҳам бермабди, ҳол-аҳвол ҳам сўрамабди-да, лабдурустан: «Бобой, отам сизда етти йиллик сирка бор, шундан олиб кел, деб айтид-лар», дебди. Бобонинг ан-саси қотиб, жаҳли чиқиб: «Менда унақа сирка йўқ!» деб, қайтариб юборибди. Деҳқоннинг кичик ўғли: «Қани, мен ҳам бориб кў-рай-чи, деб ер ҳайдаётган бобонинг олдида борибди. «Ассалому алайкум, бобо,

ҳорманг! Сиз бироз дам олдинг, мен қўш ҳайдай», деб ерини шудролаб берибди. Бобо сўради: «Болам, бу ерларда нима қилиб юриб-сан, кимнинг ўғлисан?». Бо-ла: «Фалончи деҳқоннинг ўғ-лиман. Отам бечоб бўлиб ётибдилар. У кишининг ка-салларига сирка дори экан. Қўп одамлардан сўраб юрибману, аммо тополмап-ман. Бу ерга келиб, сизнинг қўш ҳайдаётганингизни кў-риб, раҳимингизни кўриб, ҳай майли, омон бўлинг, бобононг! Мен энди бора-й, сиркани тезроқ топиб бори-шим керак», деган экан, чол бир ишгада сирка кел-тириб берибди. Кичик ўғли сиркани олиб, бобога раҳмат айтиб, отасининг олдида жу-набди. Отаси ундан беҳад хурсанд бўлибди ва бобога ўғлига қараб: «Сирка сураш-га ҳам силқа керак, ўғ-лим», дебди. Бу мақолнинг «Сирка тиламакка ҳам усул керак» деган варианты ҳам бор.

ТУЯНИНГ БУЙДАСИ — ЎЗ ЧУЙДАСИДАН. Буй-да — туянинг чилири, бу-рундунга тақилладиган ти-зимча арқон. Чуйда — ту-янинг буйни ва тиззасиди-усиқ юнглари. Ўзи ишди, ар-қон қиладилад. Мақолнинг тўғри маъноси: туянинг ўз чуйдасини олиб, арқон қи-либ, ўзининг буйига тақиб, судраб юрадилар, яъни, туя ўзини ўзи боғлаб беради. Манозий маъноси: киши ўй-лаб сўйламаса, тилини ти-виб юрмаса, ўзи тили уни боғлаб беради. Шу маъну-га мос келадиган бир луга-фа ҳам бор: Афанди кўчада ўтган-кетгани томоша қи-либ ўтирган экан, отга ми-ниб келадиган бир таниши унинг рўпарасида тўхтади. Афанди у билан салом-алиқ қилиб, ҳол-аҳвол сўрабди, манзират юзасидан: «Қани уйга кирилайки. Бир пийла чой ичиб, хордиқ чиқариб кетарисиз», дебди. Таниши унамабди. Афанди яна ма-нзират қилган экан, у: «Ҳа, майли, бирпас кирсам-кира қолай», деб отини етаклаб, ҳовлига ки-ра бошлабди. Сўнг: «Афанди, отни қаерга боғлай?» деб сўрабди. Шун-чани, кўнгал учун уни уйга киришга қайта-қайта киста-ганидан тўхтаймон бўлиб турган Афанди эса: «Тилим-га боғланг!» — деб юбориб-ди.

ИҲУҲА ГУРУЧ ОШ БУЛУР, МЕҲМОН КҲНҲ-ЛИ ХУШ БУЛУР. Иҳуҳа — оғирлик ўлчови бирлиги бў-либ, илгари Ўрта Осиёнинг турли шаҳар қишлоқларида турлича миқдордаги оғирлик-ни англатган. Ўрта Осиё мет-рологисини бўйича мутахассис Е. А. Давидовичнинг ёзиши-ча, Иҳуҳа XIX асрда Тош-кентда 671.8 граммни, бош-қача қилиб айтганда, ботмон-нинг (яъни, 10.5 пуднинг) 256дан бир қисминини ташкил-этган. Қисқаси, Иҳуҳа «озги-на», «жиндакина» маъноси-ни англатган. Юқоридagi мақол билан: оғина гуруч билан ош бўлади, меҳмон-дан эса шу оғина гуручинин-ни (ва умуман, нарсанин) аяма, дейилмоқчи...

«ЭРКАККА ХОС ВАЗИФА»

«Эркакка хос вазифа» номли мақолани ўқидиму, кўпчилигининг дилидаги га-лар айтилганига жуда хур-санд бўлдим. Мен ҳам қўн-дан бери редакцияга шу мавзуда хат эзмақчи эдим, чунки мақолада айтилгани-дек, йигит кишининг пеш-тахта ортидан мўлтайиб ўти-ричи ҳар бир аёл кишининг асаби, ҳаётига тағди. Айниқса, магазинчи йигит-ларнинг хулқи, бачаналик-лари, ҳар бир қўнган аёл-га гап ташлаб ўтиришлари уларга ярашмайдиган қилиқ. Яқинда шундай воқеага дуч келдим, саз ишқудай бўлса ҳам ёшшга мажбурман. Бир магазинда эркак киши аёл-лар матоҳини сотиб ўтирар-эди. Биз икки дугона шу нарсасга харидор бўлиб қол-дик, лекин у сўрашга уялиб турганимизни кўриб, гап-қотди: нечаничи размердан олиб берай, яхши қиз? Айтинг-чи, ахир шу сўз йигитлик шайнинг ярашади-ми? Биз хотин-қизлар тақ-лиф қилмоқчимизки, мага-зин ёки газета киноскаларига йигитлардан сотувчилар қў-вилмаса! Айниқса, киноска-

ларда аспоминдек йигитлар ўтиганини кўриб ҳайрат-ланасан киши. Биз ҳеч ту-шуноммай қолдик. Бундай «отасининг ўғли», қўлини совуқ сувга урмайдиган пў-рим йигит, завод-фабрикада, қўрилиш ташкилотларида ишлаб, хамирдек ланга гав-даларини салгина пишичиб, ҳақиқий эркак киши бўлиш-са нима қиларкин!

Бир гуруҳ қизлар номи-дан.

Лола АЪЗАМОВА,
ЎзССР маҳаллий сано-ат министрлиги ходими.

Бундан юз эллик йил муқаддам Францияни кетма-кет учта революция ларзага келтирди. Бу улкан ижтимоий қўтарилишлар тўқини охиридан илк коммунарлар шону шухратини абадий этди, дунёдаги бошқа кўплаб халк-ларнинг кўзини очди.

Гарчи «шоир» ва «қурол» сўзлари мант-қан бир-бирига энд бўлса-да, пролетариат-нинг оруз ва армонлари кўлида қўлга ку-рол олиб баррикдаларга чиққан кишилар орасида ўша замоннинг ва келгусининг буюк шоири Шарль Бодлер ҳам бор эди.

Ҳатт қарама-қарши бахслар, кескин жан-жаллар, турфа афсоналарга сабаб бўлган «Дарди гуллар» шеърини китоби Бодлер ижодининг асосий ва рангини ёдгоридир. Мут-лак олий идеалга ўзига хос тарзда интилиш билан Бодлер шу пайтгача адабиётда мавжуд ва ҳоким бўлиб келган анъана ва қоидаларни синдириди, янги, лекин мавҳум умид билан яшайди. Коммунарлар ўз мақсадлари йўлида баррикдалардан чекинмай ҳалок бўлган-лари каби, Бодлер муҳит қилган руҳий ва моддий изтироблардан кутулмай, ўз иде-алларини бағрига мағрур босганича оламдан ўтди.

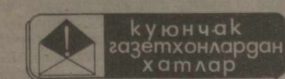
Газетхонга тақдим этилаётган шеърлар улғу шоир ижодиётдан илк таржималардир.

ТАРЖИМОН

ШАРЛЬ БОДЛЕР

АЛЬБАТРОС

Олис уммонлару сарҳадлар баъзан Зериктириб қўйса хўп матросларни.

Хурматли редакция! Биз Андижон облатининг Москва районига яшай-миш. Бир гуруҳ ишчилар но-мидан айтдиган аразимиз бор. Ҳар йилги мавсумда

Тутиб ўйнар улар кема зиядан

Келуви улғувор альбатросларни.

Ҳозиргина иллий кенгликни қамраб Чарх урган қудратли қанотлар у он Керасиз иккита эшкакдек, ё раб, Шўрхок палубада судралар бежон.

Шахда булутларни, бўронни қирққан Ботир қўш бир зумда қайрилган, буюр. Денгизчилар унга ё тутун пурқаб, Ё масхар ликонглаб, қилишар хузуур.

Шоярнинг қалби ҳам олмас алағга — Альбатросдек қўкка кўкрак керади! Тубаида, судралиб яшаган унга Улкан қанотлари халал беради.

ОШИҚЛАР БОДАСИ

Бу тонг тасвирига ожиздир калом! Арғумоқ на даркор, тут лиммо-лим жом, Маст-шодон учайлик сурур тойида, Не-не оламларни ташлаб қуйида!

Ерга қувғин бўлган малаларсимон, Фалак икки билан ёниб хонимон, Мовий тонг билдурди ячра ғаройиб, Сароб ёғдусидек бўлайлик гоийб.

Хайрихоҳ бир олам қўйинда, суйкум, Борайлик нурил йўл очиб тақдирга, Учар юлдузлардек тўзатиб учқун,

Икки ошиқ юрак ёнма-ён, бирга, Бир лаҳза чекинмай, ниқилимай магар, Ўша мен кашф этган эртакка қадар.

Омон МАТЖОН таржималари

Ризқ-рўзимиз...

С. МАҲКАМОВ

фотолари

учун 10 километрдан ортиқ масофа йўл босиб боришимиз ва тунда шунча йўл бос

СССР ТАЛАБЛИК МУКОФОТИГА НОМЗОДЛАР

МУЗИКАДА ИНСОН ТАҚДИРИ

ЗАМОНАВИЙ ўзбек композиторлари орасида Мирсодиқ Тожиёвнинг ўз ўрни борлиги ҳеч кимга сир эмас. Жамоатчилик илк бор унинг истеъдодлигини Тошкент давлат консерваториясида ўқиб юрган талабалик йилларида, ёқ оғоҳ бўлган. Композиторнинг дастлабки — ирик асарларидан бири — бадний сўз устаси ва оркестр учун ёзилган «Шориннинг муқобили» номи билан симфоник поэмаси 1969 йили Москвада ўтказилган ёш композиторларнинг III Бутуниттифок конкурсида диплом билан тақдирланган эди. Мана шу илк асарининг ўзидек кейинчалик ёш композиторнинг ижодий қиёфасини белгиловчи характерли хусусиятлар намоён бўлди. Булар, аввало, икки йўналиш — миллий музика маданиятига чуқур кириб бориш ва замонавий ижодий тажрибаларни ўзлаштиришнинг фаол бирлигида кўзга ташланган. Ушбу йўналиш ҳар сафар ижодий индиидуал ва ижодий тарзда Мирсодиқ Тожиёвнинг барча асарларида бевосита акс этиб туради. Унинг ижодий фаолияти, ташаббускорлиги, айланиш, музиканинг симфония жанрида — симфонияларда, симфоник поэмаларда илқол намоён бўлади.

Бугунги кунда М. Тожиёв ўзбек симфоник музика тарихида ўзига хос овозга эга бўлган ўн бир симфониянинг авторидир. Уларнинг ҳар бирида композиторнинг абадий инсоний тушуналари — ахлоқий ва ёмонлик, сеvgи ва нафрат туйғуларини қанчалик юшқини ва самимий ҳис этиши санъаткорона акс эттирилган. Бу симфониялар мавзу ва жанрнинг долзарблигини, ифода вақчалари ва воситаларининг ўзига хослиги билан ажратилиб туради. Муаллифининг ўз халқни тақдирини, унинг порлоқ келажак сари бўлган мураккаб ва машаққатли йўли ҳақидаги чуқур мушоҳадалари билан йўрилган бу асарлар гоёт замонавий жанрларга эга. Улар барча Совет кишиларига, кенг аудиторияга мўлжаллаб ёзилган.

М. Тожиёвнинг фаол гражданлик позицияси фақат унинг ижодий мезони — ҳозирги замон кишига яқин ва тушунарли асарлар яратилиши билангина эмас, балки педагог, ёшларнинг яқин кўмакчиси ва жамоат арбоби сифатидаги кўпқиррали фаолияти билан ҳам белгиланади. Кейин бир йилда бўлмасин, санъаткор ҳаммаша фаолияти, ёрқин, ўзига хос

истеъдоди, замонавийлигини нозик бадний идрок этиши билан ажратилиб туради. Албатта, бундай мураккаб ижодий вазибалар катта машаққатлар эвазига амалга оширилади. Бу қийинчиликлар аввало бугунги куннинг муҳим масаласи бўлган прогрессив санъаткор ижодида миллийлик ва интернационализмнинг ўзаро бирикмоқчилигида кўринади.

Инсоният ўз тараққиёти давомида тўплаган барча бойликларини қандай ўзлаштириш ва уларни халқнинг руҳий олами ҳамда бадний тафаккурининг ўзига хос хусусиятлари билан қай тарзда умумлаштириш мумкин? Композиторнинг ҳар бир асарида ана шу муаммо турли даражадаги бадний талқинлар асосида ҳал этилади. Балки шунинг учун бўлса керак, М. Тожиёвнинг ҳар бир янги асари қизгин баҳс-мунозараларга сабаб бўлади. Аммо муҳим ва қимматли томони шундаки, мана шундай ижодий изланишлар натижасида қизқариб, ўзига хос бадний асар дунёга келади. Бундай ажибод мушқаларнинг жуда кўплари фақат республикамиз эмас, Ўзбекистоннинг ижодчилик коллективларининг ҳам репертуаридан мустақкам ўрин олган. Композиторнинг қамар оркестри учун ёзилган 8-симфонияси тақдирини ҳам мана шундай. Бу симфония ўзбекистон телевидениеси ва радиосида қамар оркестри ижросида бир неча бор катта муваффақият билан янгради. 1983 йил март ойида Таллинда бўлиб ўтган Бутуниттифок совет музикаси фестивали иштирокчилари томонидан илк кўч олинди. Симфонияни РСФСРда хизмат кўрсатган санъат арбоби, халқаро конкурсларнинг лауреати, дирижёр Э. Серов раҳбарлигида Ленинград қамар оркестри ижро этди. Ана шу симфонияни ижро этгандан кейинги чиқишларидан бирида Э. Серов шундай деган эди: «Тақдир мени Мирсодиқ Тожиёвнинг ижоди билан илк марта учраштирди ва мен ундаги иқтидорнинг аҳамияти ҳамда кўламини дарҳол ҳис қилдим... Катта, ёрқин, ўзига хос истеъдоднинг асари билан мушқалдор қанчалар шодлик бахш этишини бир тасаввур қилинг! М. Тожиёвнинг 8-симфонияси мана шундай асардир». Дарҳақиқат, бу композиторнинг бадний голиси ёрқин акс этган баҳс-мунозараларга сабаб бўлмаган, чолгу составига

кўра ихчам бу асрга композитор юксак гоийий мазмунни жо этиб олган. Санъаткорнинг диққат марказида XX аср охирининг кишига — замонашомиз ҳаёти туради. У ўзининг қарама-қаршиликларга бой ранг-баранг руҳий олами билан ижодкор диққатини тортди. Тўрт қисмдан иборат классик туркум автор томонидан ўзига хос ҳал этилган унинг асосий, марказий голиси бир-бирига абадий эйд бўлган ҳаёт ва ўлим, сеvgи ва нафрат, ёруғлик ва қоронғилик каби тушуналари билан аниқлаштирилган. Ҳар бир қисм бу тушуналари билан турли томонларини очиб беради: симфониянинг биринчи қисмидаги тафаккурга тўлиқ, чуқур ўйга толдирувчи музика ўр-та қисмида ривожланиб, уч-қур вақт машинасини қайтармоқчи бўлгандек узлуксиз ҳаракат орқали хотимага яқинлашади. Хотимада композиторнинг ажиб қиёфа касб этган она юрти учун тантанаси, умумхалқ байрами манзаралари ифодаланади. Музикадаги бу го қадрлар маданиятининг ўзига хос оҳанглари билан чамбар-час болган бутун бир музикавий образлар силсиласи орқали акс этади. Худди шу ўринда юқорида айтиб ўтганимиз — миллий айналарнинг татбиқ этиш масаласи муваффақиятли ҳал қилинганлигини кўрамыз. Муҳими шундаки, бу муаммони композитор фақат ўзбек музикаси билангина эмас, ўзбек халқ чолгу асимблери жанрига нозик ўзлаштириш орқали ҳам ҳал қилди. Худди шу ҳислат симфониянинг музикавий қиёфаси ўзига хос ва бетакор бўлишини таъминлаган. Фаол ички ривожланишга ёрдам берувчи ички куч-қадрлар ҳақидаги симфоник ҳикоя яратилиш имконини берган. 8-симфония ўзбек совет музикасини чуқур маҳорат даражасида намоён этиб олган юксак санъат намуналаридан биридир. Бу асарнинг СССР Давлат мукофотига тасвир этилганлиги бежиз эмас. Зотан, Ленин ва СССР Давлат мукофотлари лауреати, Социалистик Меҳнат Қаҳрамони Тихон Хренниковнинг ўзбекистон композиторларининг VIII съезида: «Мирсодиқ Тожиёвнинг сакинчилиги симфонияси совет симфонизмининг буюк намунаси. Дир», деб айтган сўзлари, фикримизни яна бир қарра тасдиқлайди.

Зарифа КАРИМОВА,
санъатшунослик кандидати

ЎРТА ОСИЕ ВА ҚОЗОҒИСТОН ҲАЙКАЛТАРОШЛИГИ

Ақбар ҲАКИМОВ,
санъатшунослик кандидати

ИЖОДИЙ ЙЎЛЛАР, ДОЛЗАРБ ВАЗИФАЛАР

Лунев, фаол ижод қилмоқдалар. Қозғоғистонда О. Прокопьева, Т. Дўсмағамбетов, Қирғизистонда Т. Содинков, З. Ҳабибуллин, Туркменистонда Г. Отаев шу йўналишнинг олдинги сафида бормоқдалар. Тожикистонда Миллашев ва А. Матвеев мактаби айналарининг давомчиси, кенас ҳайкалтарош Е. Татаринова — ижоди бу йўналишга яқин туради. Албатта, бу ҳайкалтарошлар олдида баъзи муаммолар, ҳал қилиниши лозим бўлган вазифалар мавжуд. Аввало, шунинг қайди этиш керакки, булар ҳайкалтарошларнинг ижтимоий фаол вақчаларидир. Улар воқелик билан ҳаммафас шайлашлар, асарлари ҳаётий янгиликлар билан тўлиқ бўлади. Зеро, ҳар бир кўнмиш замонашомиз қиёфасига янги бир хусусият бахш этмоқда ва кўпчилик интимий тараққиёт динамикаси ижодкорлар ўйидан илгарилар кетаётди. Бугунги кунда ўрта Осиё республикалари ва Қозғоғистон юксак даражада ривожланган аграр-санъат зонаси ҳисобланади. Иқтисодий имкониятлар билан бирга, маънавий ва миллий ўз-ўзини англашда ҳам тезкорлик билан ўсиш кузатишмоқда. Қишлоқ меҳнатқилар, ишчилар билан мушқалдорлик нақадар чуқур ва нозиклигини, ижтимоий туйғуларини софлигини кўриб ҳайратингиз ошади.

Тошкентдаги регионал кўргазмада намоён этилган рошларнинг ижтимоий фаол вақчаларидир. Улар воқелик билан ҳаммафас шайлашлар, асарлари ҳаётий янгиликлар билан тўлиқ бўлади. Зеро, ҳар бир кўнмиш замонашомиз қиёфасига янги бир хусусият бахш этмоқда ва кўпчилик интимий тараққиёт динамикаси ижодкорлар ўйидан илгарилар кетаётди. Бугунги кунда ўрта Осиё республикалари ва Қозғоғистон юксак даражада ривожланган аграр-санъат зонаси ҳисобланади. Иқтисодий имкониятлар билан бирга, маънавий ва миллий ўз-ўзини англашда ҳам тезкорлик билан ўсиш кузатишмоқда. Қишлоқ меҳнатқилар, ишчилар билан мушқалдорлик нақадар чуқур ва нозиклигини, ижтимоий туйғуларини софлигини кўриб ҳайратингиз ошади.

Тошкентдаги регионал кўргазмада намоён этилган рошларнинг ижтимоий фаол вақчаларидир. Улар воқелик билан ҳаммафас шайлашлар, асарлари ҳаётий янгиликлар билан тўлиқ бўлади. Зеро, ҳар бир кўнмиш замонашомиз қиёфасига янги бир хусусият бахш этмоқда ва кўпчилик интимий тараққиёт динамикаси ижодкорлар ўйидан илгарилар кетаётди. Бугунги кунда ўрта Осиё республикалари ва Қозғоғистон юксак даражада ривожланган аграр-санъат зонаси ҳисобланади. Иқтисодий имкониятлар билан бирга, маънавий ва миллий ўз-ўзини англашда ҳам тезкорлик билан ўсиш кузатишмоқда. Қишлоқ меҳнатқилар, ишчилар билан мушқалдорлик нақадар чуқур ва нозиклигини, ижтимоий туйғуларини софлигини кўриб ҳайратингиз ошади.

Тошкентдаги регионал кўргазмада намоён этилган рошларнинг ижтимоий фаол вақчаларидир. Улар воқелик билан ҳаммафас шайлашлар, асарлари ҳаётий янгиликлар билан тўлиқ бўлади. Зеро, ҳар бир кўнмиш замонашомиз қиёфасига янги бир хусусият бахш этмоқда ва кўпчилик интимий тараққиёт динамикаси ижодкорлар ўйидан илгарилар кетаётди. Бугунги кунда ўрта Осиё республикалари ва Қозғоғистон юксак даражада ривожланган аграр-санъат зонаси ҳисобланади. Иқтисодий имкониятлар билан бирга, маънавий ва миллий ўз-ўзини англашда ҳам тезкорлик билан ўсиш кузатишмоқда. Қишлоқ меҳнатқилар, ишчилар билан мушқалдорлик нақадар чуқур ва нозиклигини, ижтимоий туйғуларини софлигини кўриб ҳайратингиз ошади.

Тошкентдаги регионал кўргазмада намоён этилган рошларнинг ижтимоий фаол вақчаларидир. Улар воқелик билан ҳаммафас шайлашлар, асарлари ҳаётий янгиликлар билан тўлиқ бўлади. Зеро, ҳар бир кўнмиш замонашомиз қиёфасига янги бир хусусият бахш этмоқда ва кўпчилик интимий тараққиёт динамикаси ижодкорлар ўйидан илгарилар кетаётди. Бугунги кунда ўрта Осиё республикалари ва Қозғоғистон юксак даражада ривожланган аграр-санъат зонаси ҳисобланади. Иқтисодий имкониятлар билан бирга, маънавий ва миллий ўз-ўзини англашда ҳам тезкорлик билан ўсиш кузатишмоқда. Қишлоқ меҳнатқилар, ишчилар билан мушқалдорлик нақадар чуқур ва нозиклигини, ижтимоий туйғуларини софлигини кўриб ҳайратингиз ошади.

асарларда уруш ва тинчлик мавзуси тўлиқ очиб берилмаган, образли-эмоционал ифодавийлик еттишмайди. Шунингдек, Совет ҳокимиятини ўрнатилиш, коллективлаштириш, Улуғ Ватан уруши, қуриларни ўзлаштириш каби мавзуларнинг ёритилиши ҳам қониқарли эмас.

Ўрта Осиё ҳайкалтарошлигида ҳайвонот оламини тасвирлаш сўғити йиллардаги ривожлана бошлади. Бу соҳанинг ривожини қандай фойда келтирди, деган савол тугилиши мумкин. Биринчидан, ҳайвонот оламининг ўзига хослиги янги

хологизм, характер ва воқеаларни индивидуаллаштириш орқали, яъни умумийликдан хусусийликка томон боради. Шу сабабли декоратив ҳайкалтарошликда борлиқ ва даяр аниқ координатларга эга бўлиб, унда «абадий мавзулар» ва саёр сюжетларнинг турли кўринишлари эркин мослашаверди. Ҳайкалтарошлар асарлари орқали мураккаб фалсафий-образли қурамаириларни очиб берадилар.

Ўрта Осиё республикалари ва Қозғоғистонда бу йўналишнинг тараққиёт этаб-ганлиги муносабати билан

Туркменистонлик Ж. Жумадуруннинг «Менинг республикам», «Умар Хайём», самарқандлик В. Дегтеревнинг «Кекеча чўпон», тожикистонлик И. Ивановнинг «Кўк чой» асарларидан фотонусхалар.

пластик талқинларида йўл очади: иккинчидан, боғ ҳайкалтарошлигининг ранг-баранг бўлишини таъминлаш; учинчидан, бу йўналишнинг ўсиши дастдоҳли ҳайкалтарошлигининг баъзи тур-гун шакллари учун намуна бўлиб хизмат қилади.

Ҳозирги пайтда янги йўналиш — декоратив пластик тез ривожланиб бормоқда. Воқеликни ҳамда ўтмиш ҳодисаларини поэтик-аллегорик ва романтик мушоҳада этиш бу йўналишнинг асосий ташкил қилди. Ўзбекистонда Ж. Қўтмировот, Д. Рўзиевот, В. Гамбаров, Ш. Шодиевот, Н. Карлихановот, Т. Тожиёвот, Қозғоғистонда Р. Ахметовот, Д. Алдировот, Г. Мақсудовот, М. Раппопорт, В. Татариновот шу йўналишда ишламоқдалар.

Ҳайкалтарошлар жаҳон санъати айналарини тушунишга ҳаракат қилдилар, уларнинг ишларида поэтик-мажозий усуллар, образлар ва мавзуларга эркин ёндашиш сезилиб туради. Айналарий сюжетларини ўзига хос талқин этаётган бу ҳайкалтарошлар тасвирий ва амалий санъат соҳасидан бой миллий меросдан умумий фойдаланадилар. Улар ижодида Ўрта Осиё қадимий ҳайкалтарошлиги ва илк Ўрта аср турк санъати ҳамда Ўрта Осиё халқ ўйинчоқларининг илҳомбахш таъсирини кўриш мумкин. Қўпгина асарлар шундан далолат берадики, декоратив ҳайкалтарошликда бадний идрок этиш академик ҳайкалтарошликдан фарқли ўлароқ, психологик вақчаларидир.

«Тоғ тонги» номи манзара асари ҳозирги кунда Ўзбекистон ССР Давлат санъат музейи залларида беваз тўрибди. Ўнга яқин манзара асарлари Қўнон шаҳар ўлкашунослик музейига қўйилган.

Лекин асарларнинг баъзиларида мазмун янги ҳаётдан сазилан кўзга ташланади. Масалан, «Болалар богчасида», «Ёш она», «Ҳабиб портрети» асарларида мавзу чуқур ва атрофлича очиб беришда баъзи деталлар, ифода воситалари еттишмайди. «Фаргона водийси», «Кўз», «Сариқўрғонда ёз» пейзажлари худди этюддек тасаввур қолдиради.

Ҳақиқий санъаткор ўз ижодида бош мавзунини аниқ белгилаб олиши ва ўша маъсад сари интилиши лозим. Бунга эга тинимсиз меҳнат, табиати, одамларни кузатиш натижасида эришилши мумкин. Булар рассомнинг ўз услубини топишида муҳимдир.

Мунаввар БЕГМАТОВА

Туркменистонлик Ж. Жумадуруннинг «Менинг республикам», «Умар Хайём», самарқандлик В. Дегтеревнинг «Кекеча чўпон», тожикистонлик И. Ивановнинг «Кўк чой» асарларидан фотонусхалар.

пластик талқинларида йўл очади: иккинчидан, боғ ҳайкалтарошлигининг ранг-баранг бўлишини таъминлаш; учинчидан, бу йўналишнинг ўсиши дастдоҳли ҳайкалтарошлигининг баъзи тур-гун шакллари учун намуна бўлиб хизмат қилади.

Ҳозирги пайтда янги йўналиш — декоратив пластик тез ривожланиб бормоқда. Воқеликни ҳамда ўтмиш ҳодисаларини поэтик-аллегорик ва романтик мушоҳада этиш бу йўналишнинг асосий ташкил қилди. Ўзбекистонда Ж. Қўтмировот, Д. Рўзиевот, В. Гамбаров, Ш. Шодиевот, Н. Карлихановот, Т. Тожиёвот, Қозғоғистонда Р. Ахметовот, Д. Алдировот, Г. Мақсудовот, М. Раппопорт, В. Татариновот шу йўналишда ишламоқдалар.

Ҳайкалтарошлар жаҳон санъати айналарини тушунишга ҳаракат қилдилар, уларнинг ишларида поэтик-мажозий усуллар, образлар ва мавзуларга эркин ёндашиш сезилиб туради. Айналарий сюжетларини ўзига хос талқин этаётган бу ҳайкалтарошлар тасвирий ва амалий санъат соҳасидан бой миллий меросдан умумий фойдаланадилар. Улар ижодида Ўрта Осиё қадимий ҳайкалтарошлиги ва илк Ўрта аср турк санъати ҳамда Ўрта Осиё халқ ўйинчоқларининг илҳомбахш таъсирини кўриш мумкин. Қўпгина асарлар шундан далолат берадики, декоратив ҳайкалтарошликда бадний идрок этиш академик ҳайкалтарошликдан фарқли ўлароқ, психологик вақчаларидир.

«Тоғ тонги» номи манзара асари ҳозирги кунда Ўзбекистон ССР Давлат санъат музейи залларида беваз тўрибди. Ўнга яқин манзара асарлари Қўнон шаҳар ўлкашунослик музейига қўйилган.

Лекин асарларнинг баъзиларида мазмун янги ҳаётдан сазилан кўзга ташланади. Масалан, «Болалар богчасида», «Ёш она», «Ҳабиб портрети» асарларида мавзу чуқур ва атрофлича очиб беришда баъзи деталлар, ифода воситалари еттишмайди. «Фаргона водийси», «Кўз», «Сариқўрғонда ёз» пейзажлари худди этюддек тасаввур қолдиради.

Ҳақиқий санъаткор ўз ижодида бош мавзунини аниқ белгилаб олиши ва ўша маъсад сари интилиши лозим. Бунга эга тинимсиз меҳнат, табиати, одамларни кузатиш натижасида эришилши мумкин. Булар рассомнинг ўз услубини топишида муҳимдир.

Мунаввар БЕГМАТОВА

Мунаввар БЕГМАТОВА

«ВАТАН ИШҚИ» ЯНА САҲНАДА

вазират тақозоси, мантқиқ таллаб натижасида эмас, зўр-ма-зўраки қиритилди. Бундай ҳолатларни Муҳимий номидаги театрининг баъзи спектаклларида ҳам кўриш мумкин. Бирок «Ватан ишқи» спектакли бундан мустақил. Унда асар гоёси ва қаҳрамонлар руҳиятини очиб берган дўст, ариқлар, ўз ўрнида, мантқиқ ва моҳият таллабига кўра келади.

Спектакль бошланишида ноқ Зулфия Роҳимовнинг ижроси Меҳри Қоҳиматова томошабин диққатини ўзига тортади. Актриса ижросидаги ўзига хослик қаҳрамон вужудида кечётган шодлик, алам ёш туғилиш томошабини ишонarli етказиб олишда кўринади. Қоҳиматова ижросидаги кўпчилик билан драматик текс орасида мутаносиблик образга жоғиба бахш этиб туради. Хусусан, Олимжоннинг исрига соғва қилиши саҳна-сидан дўст, отаси Субҳонқул билан учрашуви саҳна-си фикримизга далил бўла олади.

Ўзига хос образлардан яна бири Субҳонқулдир. Анниқроқ, спектаклнинг умрини кўп жикатдан Субҳонқул образининг талқинига боғ-

лиқ, Мазкур роля Шафқат Зиёмуҳамедовнинг таллаб турли йўл тутилган. Субҳонқул образига мансуб ария, дўст ҳамда драматик текс бошқа образларга қараганда салмоқлидир. Аммо актёр ижросида на овозда, на образининг мураккаб ички кечилиши, гавдалантиришда қийналиш сезилади. Образ моҳиятини тўғри идрок этиш ва уни ижрода тўла гавдалантириш борасида актёр сезиларли ютуқини қўлга кiritган.

Еш ижрочиларга асосий роляларнинг даяил топирилиши уларда масъулият ҳиссини уйғотган. Психологик теран ишланган образлардан яна бири революционерларга қарши турган Қўлошдир. Бу роляни еш актёр Рустам Маъдиев ижро этган.

Зулфия, Олимжон ва Субҳонқул социализм гоғларини қанчалик шиддат билан ҳимоя қилсалар бу гоғларнинг душманлари ҳам шунчалик усталик билан кўраш олиб борадилар. Давронбековнинг аяққочини, қолҳа кийиб олган ёш ўқуру Қўлош (унинг асл исми Мавлон) Р. Маъдиев талқини

нида кўршалакни эслатади. У ўзининг муҳим ишларини кечаси амалга оширади. Кўнудзи қўй олгандан чўп олмаган беозор киши сифатида кўршинига уринади. Аммо унинг қўлоқлари ҳақида шунинг кўзлари олазарак, ҳаракатлари етил. Кўш ёлдим, бунки қадди гоғ туриб, қўлоқларида нафрат учқунлари, тилдан заҳар томади. Унинг асл қиёфаси актёр талқинида шу тахлит намоён бўлиб боради.

Давронбек роляни ижро этган Ҳамза Умаров, Наронинг отаси роляни ижро этган Абдуғабду Абдурахмонов спектаклда ёшларга намуна бўлганлар. Субҳонқулнинг қишлоққа келиши саҳнаси, босмачилар баъзи бунинг далилидир. Лекин спектаклнинг бир неча марта кўриб шуни сездикки, иккинчи қисмида, хусусан, Давронбек билан боғлиқ саҳналарда темп-ритм тушиб кетиши натижасида томошабин диққатини тутиб туриш бўшади. Тўғри, Ҳамза Умаров Давронбек мудоасини томошабинга ҳам пластик ҳам фикр янқатидан ахлит ҳолда етказишга ҳаракат қилади. Аммо образ-

нинг моҳияти ва унга мос ижро воситаси спектакль воқеалари оғимидан узилиб қолади. Аслида спектаклнинг биринчи қисмидаги иқтидорий руҳ иккинчи қисмида ҳам ҳўқмор бўлиши лозим. Бу руҳ ташқи кўршида эмас, саҳнада рўй бераётган воқеаларда, кишилар вужудида содир бўлаётган ўзгаришлар, иккиланлишлар, гоғийи позицияни етгаллаш, ҳақиқий қўришларга акс этиши ўйинлидир. Шундангина аввал бир неча кишининг сўнг Субҳонқул сафдошларининг Советлар томоғига ўтиши мантқиқли ва изохланган бўларди.

Давронбековнинг охири саҳнада бир бурчақда ёлғиз, жуянкичиб ўтириши Ҳамза Умаров ижросидаги энг қимматли топилмидир. Бунда ҳам фикр, ҳам тасвир, ҳам бор. Актёр бу саҳнада истагандай сўзга сазилан мумкин. Чунки унинг ҳолати томошабинга шундай ҳам аён. Умуман, коллектив бутун куч-ғайратини сарфлаб, яхши спектакль яратишга муваффақ бўлган.

Уйлаймизки, театрининг мазкур спектакли Ўзбекистон ССР ва республика Ёшларитисининг 60 йиллик юбилейига муносиб соғва бўлади.

Иқром РАҲИМЖОНОВ,
санъатшунослик кандидати

ССРда хизмат кўрсатган ўқитувчи, Социалистик Меҳнат Қаҳрамони Юсуф Усмонов портрети», рассом Виленикий билан ҳамкорликда яратган «шор А. Чарий портрети» асарларидан ҳар бир образ пухта ўйланган. Уларнинг ички олами, ташқи ҳолатлари индиидуал тарзда очиб берилган. Рассомнинг «Таҳликали баҳор», «Янгалаш», «Чодак манзараси», «Баҳорги тўғи», «Кўшкун» пейзажлари ҳам томошабинни лоқайд қолдирмайди. «Таҳликали баҳор» рассомнинг муваффақиятли ишларидан биридир. Картинага Гражданлар уруши давридаги кичик бир воқеа акс бўлган. Картинада ранглар жуда майин ва ўн-гун топилиб, икки чамбар-час дунё — табиат ва инсон тасвири ёркин ҳамда теран ифодаланган.

С. Гафуров истеъдодли рассом сифатида ўз асарларини республика ва Бутуниттифок кўргазмаларида бир неча мартаба намоён этган. Унинг «Семур», «Кизилбек», «Ҳамза» каби спектаклларга ишлаган декорация эскизлари ва

роль ўйнайди. Чунки театр рассомни асар сюжетини чуқур англагани ҳолда, ҳар бир кўршини ва ундаги образларнинг ички моҳиятини, кийим деталларини тўғри топишмоқ, саҳнада спектакль гоёсига мос бадний тасвирлар яратди. Бунини чуқур ҳис этган С. Гафуров тинимсиз изланишлар олиб борди. Шу театр саҳнасида «Ҳамза», «Бориссак бахтим», «Дуэль», «Хижрон ва виждон» каби ўнлаб спектаклларга безалар ишлаб, томошабинлар эътиборини қозонди.

Сўнгги йилларда рассом кўпроқ манзара ва портрет жанрларида ижод қилмоқда. Унинг қарийб барча асарларида гузал Фаргона водийси, қалин қор ва музликлар билан қопланган азим тоғлар, пок қалбли меҳнатқил кишилари ифода этилади. «Вригадир портрети», «Ички дугона», «Рассом М. Ткаченко», «Ўзбекистон

ваффақиятида катта роль ўйнайди. Чунки театр рассомни асар сюжетини чуқур англагани ҳолда, ҳар бир кўршини ва ундаги образларнинг ички моҳиятини, кийим деталларини тўғри топишмоқ, саҳнада спектакль гоёсига мос бадний тасвирлар яратди. Бунини чуқур ҳис этган С. Гафуров тинимсиз изланишлар олиб борди. Шу театр саҳнасида «Ҳамза», «Бориссак бахтим», «Дуэль», «Хижрон ва виждон» каби ўнлаб спектаклларга безалар ишлаб, томошабинлар эътиборини қозонди.

Сўнгги йилларда рассом кўпроқ манзара ва портрет жанрларида ижод қилмоқда. Унинг қарийб барча асарларида гузал Фаргона водийси, қалин қор ва музликлар билан қопланган азим тоғлар, пок қалбли меҳнатқил кишилари ифода этилади. «Вригадир портрети», «Ички дугона», «Рассом М. Ткаченко», «Ўзбекистон

ваффақиятида катта роль ўйнайди. Чунки театр рассомни асар сюжетини чуқур англагани ҳолда, ҳар бир кўршини ва ундаги образларнинг ички моҳиятини, кийим деталларини тўғри топишмоқ, саҳнада спектакль гоёсига мос бадний тасвирлар яратди. Бунини чуқур ҳис этган С. Гафуров тинимсиз изланишлар олиб борди. Шу театр саҳнасида «Ҳамза», «Бориссак бахтим», «Дуэль», «Хижрон ва виждон» каби ўнлаб спектаклларга безалар ишлаб, томошабинлар эътиборини қозонди.

ЁШ РАССОМ ИЗЛАНИШЛАРИ

ИШҚИБОЗ

ХАЖВИЯ

Соли Имомович намозгарда ҳам сояси ерга тушмай-диганлардан: семиз, коптокдек думалаб юрди. Юзлари кўпчанга хамирдек осилиб тушган.

Ана шу Соли Имомович ишлайдиган ташкилотта янги бошлиқ тайинланди. Шунда Соли Имомовичнинг кўйи-пишганини кўрсангиз. Ҳа, ҳали бошлиқнинг кўрмачи бўлса-да, ушарган одамга «Янги шефимиз ақолиб кичи эканлар» деб илжанди. Икки-уч кун ўтиб, бошлиқни тасвирлагани кирди.

—Ассалому алайкум ака, жон, уйдагилар, бола, чака ҳаммаси яхши юришибдими?

—Раҳмат, раҳмат, келлинг хизмат.

—Хизмат йўқ, акажон, шу бир таърифлаб дегандим-да.

Соли Имомович бошлиқнинг ўзидан кичиклигини билса-да, мартабасини деб «акажон» деб гапирди.

—Келганингизни эшитиб, мана энди бизнинг ҳам бошимизни сийлаганган киши бор, деб жуда хурсанд бўлдим, акажон.

—Ҳа, иш бошладик, нима бўлганда ҳам охири бахайр бўлсин. Хўп бўлмаса, кели туринг, бир-биримизга ёрдамлашамиз.

Соли Имомович хўжайин хўзуридан хурсанд чиқди. У шу кундан бошлаб режалар туза бошлади. Кунора бир баҳона билан бошлиқнинг хўзурида пайдо бўлар, баҳона топмаса, «Хўжайин, хизмат борми», деб елиб-юғурди. Ҳатто бир кунни совға-салом билан тўлиб, тошиб, тўғри хўжайиннинг уйига кириб борди.

—Келинг, Соли ака, — дея қаршилади Тўра Расулович.

—Шу, бир кўриб ўтай, дедим.

—Марҳамат, уйга кириб, ҳозир футбол бошланади.

—Ия, футболга қизиқасизми, дейман?

—Қизиқканда қандон.

Соли Имомовичнинг футболга тоби йўқроқ. Шу ҳам ўйинми? Битта тўпнинг орасидан йиғирматаси топган, чопган, Асита ўғли Ас. қарали ҳам футболга ишқибозлардан. Баъзан жини кўзиб «Учир телевизорни», деб пўписа қилади. Қаранга, шундай каттақон идоранинг бошлиғи ҳам футболга ишқибоз экан. Соли Имомович шу «бетавфиқ ўйинга» қизиқмагани учун умрида биринчи марта афсусланди. Лекин, бундан келмади.

—Шу деген, акажон, мен ҳам футболга жуда қизиқман. Майда-чуйда ишларим деб, бугунги ўйин хотирамдан кўтарилибди.

Футбол бошлангач, у бошлиқнинг чехрасига синчиклаб разм солди, лекин ҳеч нима сезмади. Тўра Расулович қайси командага тарафдор бўлса, у ҳам шунга тарафнашлик қилмоқчи эди.

—Уйинчи номер ким эди, — деб сўради бошлиқ.

Соли Имомович шошиб қолди «Уйинчи номерингни қаердан билар», дилдан ўтказди.

—Уйинчи номерми, ҳа, бунинг қаранга-а, тилиминг учига турибди-ю, эсломайман...

—Техничний ўйнайди шу йингит.

—Тўғри, жуда техничний ўйнайди, шу бола, — деб маъқуллади у.

Уйин тугади. Соли Имомович уйига кела солиб Ас. қаралини чақирди.

—Битта қозага қайси номерда қимлар ўйнашини ёзиб бер, мен ёдлаб олай.

—Нега, дада?

—Футбол яхши ўйин экан, ку, мен билмай юрган эканман. Сен ҳам айтмайсан, бундай.

Орадан уч кун ўтгач «Пахтакор» ўз майдонига ўйин ўтказди.

—Кечирасиз, акажон, — деди Соли Имомович бошлиқнинг хўзурига кириб, — такси заказ қилиб қўйдим, футбол бошлангачдан олдин келадим.

Тўра Расулович олдинда—бамайлихотир, Соли Имомович орқада — лапанглаб юриб ўз жойларини топишди.

Соли Имомовичнинг қувончи чексиз: мана бошлиқнинг кўнглини олапти, ишқилиб «Пахтакор» ютсин-да.

Уйин бошланиб ўйинчиларнинг номи эълон қилинди.

—Иккинчи номердаги ўйинчини бекор қиритишди. Янгида травма олувди, сиз нима дейсиз?

—Тўғри, — деди Соли Имомович ва Асқарали ёзиб берган варақчага билдирмасдан қараб олди. Иккинчи номер тўғрисида иккита фамилия ёзилган эди. «Хумпар», деб ўғлини сўқди ичида, қайси бири яхши ўйнайди, қайсиси ёмон, шунини ёзмади, лапанглаб. Бориб команда раҳбарларига иккинчи номердаги ўйинчини алмаштиринглар, деб илтимос қилсам-чи, деган халга ҳам борди. Аммо, ўйин охирига етмай, Пахтакор рақиблар дарвозасига тўп киритди.

Қийинлик, чапак авжда, мухлислар тинмай қичқириб бир-бирини таъриқлайди. Бошлиқ ҳам хурсанд бўлиб Соли Имомовични ўлиб олди. Соли Имомович эриб кетди.

Орадан ҳеч қанча вақт ўтмай «Пахтакор»нинг дарвозасига тўп киритилди. Бошлиқнинг авзойи бузилди, ранги оқариб, лаблари дир-дир титради. Сигарета тутатдида, «Охири бахайр бўлсин» деб гудраниб қўйди.

Уйин тугашига йигирма минут қолганда рақиблар номандаси олдинга чиқиб олди. Гўё улар шу билан Соли Имомовичнинг жонини суғуриб олгандек бўлишди. Мухлислар нороз, сўкинмади.

—Лапаншанглар, — деди Соли Имомович ҳам бўлиб келмай, — расво қилдинглар, ўзим ўйнайман, тўпини ошир бу ёққа, ҳозир ўзим майдонга тушаман.

Бошлиқ унга хўмрайиб қаради. Соли Имомовичнинг нафаси ичига тушиб кетди ва:

—Охири бахайр бўлади, ҳозир гол урмаса, акажон, Соли отини бошқа қўймай, — деди.

Аммо ҳисоб ўйин охиригача ўзармади. Улар пийда—бошлиқ олдинда асабни, Соли Имомович орқада лапанглаб боришти.

—Саккизинчи номер бо, ру, акажон, ҳалиги ким эди, — деди Соли Имомович.

Бошлиқ индамади. Соли Имомович ўғли ёзиб берган варақдан саккизинчи номерли ўйинчини кўрмоқчи эди, бошлиқ сезиб қолди.

—Нима у, бу ёққа берингчи, ҳадеб қарайверасиз!

—Не, бу ҳалиги... оддий варақ.

Бошлиқ варақни олиб кўрди ва «Э, сандага ишқибозлар тургилдим», дегандек унга ўқрайиб қаради. Сўнг иш дамай юриб кетди.

Оқ кўйлак, қора костюмда, атайлаб йсанган Соли Имомович оқ-қора коптокдек думалаб бошлиқнинг орқасидан қолмас эди.

Бухоро

Расмин Ш. СУБХОНОВ чизган

ШИНГИЛ ХАНДАЛАР

Хотин:

—Даволовчи врач менга Крим ёки Кавказда дам олишни маслаҳат бераётир. Қайсига борсам яхши бўлади?

Эр:

—Бошқа врачга.

Автоинспектор ширакайф шофёрга деди:

—Марҳамат қилиб, менга қараб «пүф» дегинчи!

—Кечирасиз, мен сиз каби хурматли одамларнинг бетига пуфлашни одобсизлик деб билман.

Н. УСМОНОВА

Аҳмад, қўшнилариимизга нима бўлди экан, уч кундан бўён жанжаллашмайдилар?!

—Балки, айтишиб қолиб

КЕЧИРАСИЗ, НОТЎҒРИ УЛАНИБМАН...

Корхона бош директорининг шинамга уйи. Қошлари чимирилган Лиане хоним сабрсизлик билан кўнгироқ қилаётир.

—Брауэр хоним эшитади, — деган интичка овоз эшитилди.

—Брауэр хоним, илтимос, айтинг-чи, сиз Фикхенштрассе кўчасида яшайсизми?

—Пўқ. Кайзер Вилгелм майдонида. Ким бу гапиратган.

—Кечирасиз, нотўғри уланибман... Хоним навбатдаги рақамни терди.

—Фройлай Вебер тинглапти. — деб жавоб берди аллақандай жувон овози Ута мулоимлик билан.

—Безовта қилганим учун узр, фройлай. Сиз Калкштайдаги акционерлар жамиятида ишлайсизми?

—Пўқ, балет театрининг раққосасиман. Ким сўраляпти?

—Кечирасиз, нотўғри уланибман, — дедида Лиане хоним трубкани зарб билан жойига қўйди.

Азбаройи асабийлашганидан у яна рақам тера бошлади.

—Вандель хонимнинг қулоғи сизда, — нарги томондан кўнгирокдек товуш келди.

—Ортиқча безовта этганим учун афв этасиз. Марҳамат қилиб айтинг-чи, сиз Нордланд цемент заводининг экспедиторисиз?

—Асло, модлар ўйининг бичқичсиман. Ким у менга безовта қилаётган?

—Мен айборман, кечирасиз, нотўғри уланибман... Лиане, боддан бўён тинмай қилларга сиз қоялсан? — деб қизиқсинди ди-ванде этган шахло кўзали дўнликқина дугонаси.

Лиане хоним эри, корхона бош директори, жаноб Лианеннинг ёни дафтрасининг оғир бир хўрсиниш билан ёпа туриб жавоб қайтарди:

—Эримга алоқадор ташкилот раҳбарларига!

Немисчадан Бойхўроз МАМАТҚУЛОВ таржимаси

Чойхонада ижро этилган баъзи қўшиқларга жавоб мактублари

1. «Лазлихонинг боғи бор, боғбони йўқ»

Бу қўшиққа жавобан, оқлади қамлигига қарамай, бир илжонин топиб, шу боғнинг боғбони бўлиш истаги билдирилган ўйинига яқин ариза олинди. Уларнинг 97 процентини бўйдоқ йиғитлар ва 3 процентини тиши тушган чоллар йўллашган.

2. «Опоқ-опоқ кўчкорлар, Тўйда ўйнайди».

Шу қўшиқ ижро этилгандан сўнг, ферма мудири Молбоқаровга қаттиқ ҳайфсан берилди. Сабаби, қишда қўй-қўзилар ем-хашақ

дан қийналишган, ферманинг нооблиғи туфайли совуққа чидалмай сакрашган экан.

3. «Сой бўйда саксон тош, Сойдан ўтмай қолдинг».

Яқинда район йўл қурилиш бошқармаси бошланиб катта кўприк қурилиб, ишга туширилганлигини исбот этувчи фотосурат олинди. Сурат орқасига ёзилган изох хатига саксонга тошнинг ҳаммаси териб олинди, кўприк тагига ишлатилгани маълум қилинган.

З. ШЕРАЛИЕВ

ҚАНДАЙ ҚИЛАЙ, МЕН ҲАМ БҮЙДОҚМАН

Хурматли мирза ўғлим

Сайд Аҳмад!

Яқинда чеварам газитда сенинг «Кўё» деган бир испиктақилини ўқиб берди.

Бизда кўш қўзонак билан тушган расмийин ҳам кўрдим, анча баъъимиз одамга ўхшайсан. Сен ўша испиктақилинига меннинг кўнглимдаги нарсани ёзибсан, раҳмат ўғлим.

Мени ёшим салкам тўқсон олтита, лекин қадди-қоматимни бироз букилганини ҳисобга олмаса, қирғилламан йигиртемкан. Оғзимда ўн икки яримта тишим бор. Айбимиз — бир оёғим иккинчисидан бироз калтароқ (ўтирганда билинмайди). Маҳалланинг келди-кетдиши, тўй-хашамни менсиз ўтмайди.

Камилим — Хури оғиз эллибқошининг қизи бўлиб, паранжи офатини биринчи ташлаганлардан эди. У билан етмиш икки йил бирга умр қилдик. Уч йил бурун,

қовун пишғида бечора қазо қилди. Қуйдириб кетди паҳлавонини. Шу-шу беваман.

Тўй, йиғинларда кўп юрганлигим учун маҳалла кампирларининг сўх билан кўз остида қараб қўётганларини сезиб қоламкан. Кампирининг хотирасини қилиб улларга қиё боқмасдим. Лекин яқинда Турсун сарта-рошининг набири тўйда Раҳим новвойининг беваси Зеби «истилга» кўзим тушиб қолди. Сочини майда ўриб, учларига пилик ҳам тақиб олибди. Ноз-карашма билан ёнимдан ҳассасини тақиллатиб ўтиб кетди. Шу-шу оромим бузилди, уйқумда ҳаловат йўқ. Дардимни кимга айтишни билмайман. Хурига уйланмасимдан аввал отам Боқимироб уч марта Зебиникига совчи қўйиб, ҳар қил қувғинга ураган экан. Отаси «Қизимни шу чўлоққа бераманми», деб, охири раҳматин Раҳим — новвойга

узатган. Зебининг бироз менда кўнгли бордек эди. Эшитишимча, эри улгандан кейингида Зебининг елкаси офтоб кўрганмиш.

Тўриб-тўриб ўша Гани чолнинг ҳассаси келадди. Бахтли, пешонаси очик экан. Лекин унга маслаҳатим, кўп талламасин, тозисига учрайди. Бу ишда шомма-шопарлик ярамайди. Менга ўхшаб севса турмуши ширин бўлади.

Мирза ўғлим, сен менга ёқиб қолдинг. Шу испиктақилини тилбизурда кўрсат ёки невараларимга лиянхона мактуб йўллаб юбор, зора, улларга бироз сабоқ бўлса, дардимни тушунишса. Агар шу ишлар бўлиб кетса, Зебига етишсан, тўйимиз бошида ўзинг бўласан.

Хўрмат ва дуоисол билан ошину бекорор Эроз Боқимироб.

Ара-додин оқча кўчирувчи Алишер ХОЛМАТОВ

«Хурматли редакция!»

Вақт ўтиши билан бефарзандлик қаттиқроқ сезила боради экан. Биз Қўлма ака билан турмуш қўрганимизга ўн беш йил бўлди. Бир неча фарзанд кўрдим, лекин уларнинг бирорасига ҳам ата бўлолмадик. Бормасан шифокоримиз, қилмаган дорини-дармонимиз қолмади. Кейин докторлар бунинг ҳаммаси қариндошчилигимиз оқибати эканини айтишди. Биз амакиваччалар эдик. Афсуски, шу пайтгача яқин қариндошлар ўртасидан никоҳ келтириб чиқарадиган бундай афсусларналар оқибатлар тўғрисида эшитмаган эканмиз.

Ҳозирги медицина бундай касалликларга ҳам яхшироқ даво топади, шу соҳадаги мутахассислар олиб бораётган ишлар ҳақида газетангиз саҳифаларида ҳикоя қиласизлар деган умидда хат йўлламоқдаман.

Сурхондарё области

Л. ҚОДИРОВА,

Бўлажак шифокорларга навбатдаги лекцияни ўқиб чиқар эканман, мени республикамизнинг узоқ районидан келган бемор кутаётганини айтишди. Қаршимда ҳорғин, маънос, ёшига нисбатан қаримсиз киши ўтирдим. Сўхбатимдан маълум бўлдики, бемор шифокорлардан фарзандсизлик ларига даво излаб келган. Касаллиги тарихини сўзлар экан, у хажжонга тушар, қўлар, лаблари, бутун вужу, дег титради. Қисқаси, бефарзандлик бу кишини руҳан азган эди.

У ота-она хоҳиши билан «бешиккери» қилинган ўз хоҳасининг қизига уйлганганини айтди. Тўй бўлиб ўтганига саккиз йилдан ошди. Дорини-дармонлар натижа бермагач, у спиритли ичмилкларга рўжу қила бошлаган.

Оқибатда, касаллик янада

қўчур илди отаверган, яъни бир дарди инкита бўлган. Беморга аввало ичкилик ба-лосидан қутулишни маслаҳат бердик. Кейин даволаш ишлари бошлаб юборилди.

Даволаниш учун муро-саат қилган К. исмли киши билан сўхбатлашдик: «Сўнгги пухаймон ўзингга душман» деганлари мен учун аччиқ ҳақиқатга айланди, — деб бошлади у гапни.

Ота-онам амакимининг қизига уйлантиришди. Уларга итот этиш керак, дедим қаршилик қилмадим. Биз ўн йиллаб фарзанд кутдик. Ниҳоят, оиламизга бахт қулиб боққандек бўлди. Кетма-кет фарзанд кўрдик. Аммо қизимиз тугма ногирон, ўғлимизнинг юраги хаста. Улар ҳақида уйлаган сайин гапимизга ҳам қўшилиди, юрагимиз

ҚАРИНДОШГА ҚИЗ БЕРГАНДА...

ачишади. Уларнинг бу аҳволга тушибди балки биз айбдоримиз. Кейин билмас, ростдан ҳам, яқин қариндошларнинг бир-бирлари билан турмуш қўришлари оғир оқибатларга олиб келар экан. Афсуски, бунинг бизга ҳеч ким айтмаган.

Албатта, бу киши ва унинг оиласи зарур барча медицина на ёрдами олган. Лекин қариндошларнинг никоҳи оқибатлари тўғрисида тушуфтириш олиб бориш — энг маъбул ва яхши ёрдам бўлиши мумкин эди. Бу тўғрисида фикр юртдада шундай савол туғилди. Ибн Сино дав-ридаёқ аниқланган медицинанинг олдин ҳақиқатини қозғириш амон кишини нахот билмас?! Бу, аввало, жойлардаги санитария маорифи ташкилотлари омма орасида етарли даражада медицина тарғиботи ва ташвиқоти олиб бормаётганидан даллат берди. Ибн Сино айрим касалликларнинг наслдан наслга ўтишини, бу ҳолат яқин қариндошлар никоҳланишганда янада кучайишини ўлмас «Тиб қонунлари» китобида қайд этган.

Кейинги ўн йиллардан мобайнида медицина фани олам ирсити, ирсий хасталиклар, уларнинг пайдо бўлиши сабабларини аниқлаш борасида улан ютуқларини қўлга буладилар. Баъзан калл ва элатларда бу ҳолатнинг тамоман аксини кўриш мумкин. Улар қўйиндан тўқилса қўнжига қабилади шу тўғрисида уйлаган ака-ука, тоғ-жиян, опа-сингиллар бир-

бирларига қиз бердилар. Бундай оилалар фарзандлари кўпинча суст ривожланиди, уларнинг ирсий касалликларга берилиш хавфи кучаяди. Айниқса, соқов, ақли ноқис, эшитиш ва кўриш аъзолари нормал ишламай, диган ва ҳоказо касалликлар билан туғилганларнинг асосий қисми яқин қариндошлар ўртасида қурилган оилаларга тўғри келмоқда. Бу, албатта, қариндошлар ўзаро никоҳланганларидан улардан батамом баркамол болалар туғилмайдиган гап тасвир қилмайди. Лекин таъбиқча ҳолатларда амалиячиачалар ўртасидаги никоҳдан туғилган соғлом болалар ҳам бор. Лекин улар кейинги авлодларга ирсий касалликларни бус-бутунча олиб ўтувчилар ролин ўйнашлари мумкин.

Ешларимиз илгори совет медицина ва биология фанларининг ютуқларидан, хусусан, одам ирсияти ҳақида тушунган қимматли илмий хулосалардан хабардор бўлсалар, фақат ҳиссиётга эмас, бундай объектив қонунларга ҳам амал қилсалар, ўз илажларини учун хайрли натижа қилган бўлар эдилар. СССР Олий Совети Президиумининг 1968 йил 27 июнда қабул қилган «Совет Иттифоқида иттифоқдош республикаларда никоҳ ва оила қонунчилиги асослари» ҳақидаги қонунда ҳам бир авлод фарзандлари — яқин қариндошлар ўзаро никоҳга қариндошларнинг таъбиқча-нади.

Демак, яқин қариндошлар

нинг никоҳи қонун томони-дан ҳам чекланган экан, бу ишга нега жамоатчилик ара-лашмайди? Бу муаммони ҳал этишга халқ депутатла-ри ижроия комитетларининг ЗАГС бўлимлари, маҳалла комитетлари, қишлоқ совет-лари, қолаверса, қўн-қўш-нилар ҳам фаол аралашши-лари лозим. Аввало, ёш ке-лин-қувларга бундай масла-

ҳатни ота-оналар беришлари керак. Юқоридаги ҳолларда сиз бунинг бутунлай акси бўлиб қилипти. Советлар мам-лакатида аҳоли саломатли-гини муҳофаза қилиш, турли касалликларнинг олдини олиш муҳим давлат иши ҳи-собланади. Чунки, бутун дунё пролетариатининг до-ҳийси К. Маркс «Дунёда энг қимматбаҳо капитал — инсон саломатлиги» деган эди. Биз фикр юртаётган ирсий касалликларга барҳам бериш жамият учун жуда катта фойда келтириши мум-кин. Чунки бошқа кўпгина хасталиклар сингари, ирсий касалликларни ҳам даволаш-дан кўра олдини олиш осон ва самаралидир. Бу иш аса асосан тушунтириш билан олиб бўлади.

Шу ўринда яна бир тақ-лифни жамоатчилик ўртасига ташлашни лозим топар эдик. Совет оиласи масаласи, ин-сон саломатлиги муҳим дав-лат иши ва бу маълум қон-унлар билан мустаҳкам-ланган экан, унга амалий ён-дашш лозим. Масалан, ёш-лар никоҳдан ўтиш олдинда махсус медицина кўригидан ўтсалар. Ҳеч бўлмаганда ша-ҳарлардаги энг йирик ЗАГС идоралари қоидада ана шун-дай комиссиялар ишлаб тур-са, бу билан кўпгина қўн-қўш-ни касалликларини олди оли-ган, кўпгина касалликлар тарқалиши бартараф қилин-ган бўлар эди.

Фарзанд — ҳаёт мазмуни, ота-онанинг орузи-умиди. Улар энг аввало соғлом, бақувват бўлишлари лозим. Бунинг учун бола туғилгандан ке-йин эмас, балки ундан анча-гина эртароқ ҳаракат қилиш лозим эканлиги бугунги илм-фанимизнинг хулосасидир.

Атоулла ОҚИЛОВ, Ўзбекистон ССР Медици-на ирсияти илмий жамия-тининг раиси, биология фанлари доктори, профес-сор

АЗИЗ ГАЗЕТХОНЛАР!

«ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЕТИ ВА САНЪАТИ» ГАЗЕТАСИГА 1985 ЙИЛ УЧУН ОБУНА ДАВОМ ЭТМОҚДА.

ОБУНА БАРЧА «СОЮЗПЕЧАТЬ» АГЕНТЛИК-ЛАРИДА, АЛОҚА БЎЛИМЛАРИДА ВА ИШ ЖОЙЛАРИДА, ШУНИНГДЕК, ЖАМОАТЧИ МАТБУОТ ТАРКАТУВЧИЛАР ТОМОНИДАН ҚАБУЛ ҚИЛИНАДИ.

Обуна баҳоси бир йилга 5 сўм 16 тийин, олти ойга 2 сўм 58